

СТЕНОГРАФСКИ БЕЛЕШКИ

од Четвртото продолжение на Педесеттата седница
на Собранието на Република Македонија, одржана
на 27 јануари 2004 година

Седницата се одржа во Собранието на Република Македонија сала 1 со почеток во 13,05 часот.

Седницата ја отвори и со неа раководеше Љупчо Јордановски, претседател на Собранието на Република Македонија.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Продолжуваме со работа по Педесеттата седница на Собранието на Република Македонија.

Пратениците Љупчо Мешков, Елеонора Петрова-Митевска, Неждет Мустафа, Љубе Бошковски, Љубчо Георгиевски, Ристо Пејовски, Петар Наумовски, Никола Груевски и Али Ахмети, ме известиа дека од оправдани причини не се во можност да присуствуваат на седницата.

Повелете господине Макрадули, процедурално.

(Пред тоа пратениците од Пратеничката група на ВМРО-ДПМНЕ реагираат зошто претседателот претходно, пред да ја прекине 45-тата седница не им даде процедурално да се искажат).

Законот е повлечен од страна на Владата и деловнички се е во ред.

Повелете господине Макрадули.

ЈАНИ МАКРАДУЛИ:

Почитуван претседателе, почитувани колешки и колеги пратеници,

Се јавувам процедурално во однос на дневниот ред од 50-тата седница.

Јас знам дека многу граѓани се загрижени и многу вработени кои доаѓаат од еснафот поврзан со здравството, се заинтересирани за донесување на законот за здравствена заштита. Но, во овој момент мислам дека имаме еден друг приоритет. Значи почитувајќи ги сите проблеми, почитувајќи ги сите односи што владеат таму.

Согласно пораките што ги добиваме и заложбите што ги имавме и на минатата седница од опозицијата, предлагам согласно член 74, Предлогот на законот за изменување и дополнување на Законот за здравствена заштита да биде после точката - Предлог за донесување на законот за град Скопје и на тој начин веднаш ќе почнеме на пакетот на закони за децентрализација како последна обврска

што ја имаме од Рамковниот договор, како заложба што ја имаме за донесување, пред донесувањето на заедничката декларација за апликација и пред самата апликација што ја планира Владата.

Барам поддршка од 10 пратеници и ве молам да го ставите тоа на гласање.

(Координаторот на пратеничката група на ВМРО-ДПМНЕ, господинот Коце Трајановски, реагира до претседателот зошто не им дозволил да се обратат процедурално).

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Ќе ви одговорам процедурално. Но, прво да одговорам на ова процедурално, а одговорот на ова процедурално е да го ставам тоа на гласање.

Ве молам кој е за предлогот?

Повелете да гласаме.

Гласале вкупно 64 пратеници, 57 за предлогот, 2 воздржани и 5 пратеници гласале против.

Констатирам дека предлогот е усвоен.

Повелете господине Коце Трајановски, процедурално.

КОЦЕ ТРАЈАНОВСКИ:

Претседателе, забелешката е до вас, како претседавач на Собранието.

Значи, кога бара пратеник од опозицијата процедурално, вие тогаш си прејудиицирате што ќе говори и не му дозволувате да се обрати процедурално. Кога пратеник од позицијата бара процедурално да се обрати, во тој случај веднаш доаѓа на дневен ред. Мислам дека тоа не е во ред. Тоа е уште еден аргумент дека ја подигнувате тензијата во Собранието.

Јас се извинувам што морам ова да го кажам меѓутоа не е во ред. Тоа како прво.

Второ, сакам да дадам забелешка на ваквиот начин на менувањето на редоследот во дневниот ред на оваа седница. Тоа веќе и стана пракса на позицијата. Имено, сега со ставањето на овој закон, после законот за пакетите од децентрализацијата, мислам дека е еден од начините на кој опозицијата може на некој начин да се збунува, бидејќи ова што го искажа координаторот на пратеничката група на СДСМ, се знаеше и при ставањето на дневен ред на оваа седница и при утврдувањето на дневниот ред и во редоследот нејзин. Сега, од еднаш испаднаа тие многу значајни за да може да се измени ова. Сметам дека не е во ред вака да се постапува. Инаку ние никогаш нема да знаеме следна точка која ќе ни биде на дневен ред, бидејќи оваа седница нема пет точки на дневен ред туку имса 51 точка и

секој од пратениците се подготвува согласно редоследот на точките и законите, бидејќи пратениците си сметаат, ќе биде сега Законот за здравство, ќе има еден час расправа, после еден саат ќе се вклучи за децентрализацијата.

Јас би предложил од сега вака на овој начин да не утврдуваме ние дневен ред, па да кажеме овие точки ќе бидат на дневен ред, а редоследот, кој како сака, бидете спремни во секој момент. Ова не е во ред понатаму да се прави. Не е до вас забелешката. Ова е постапка на мнозинството и тоа говори за хаосот и стравот во кој се наоѓаат. На опозицијата треба да и се даде можност навремено, систематски и подготвено да дискутира за законите. Инаку вака ние само изигруваме демократија.

Јас би предложил да се повлече вакиот предлог. Ако не се повлече, во тој случај барам пауза од еден час за пратеничката група на ВМРО-ДПМНЕ да се подготви за пакетот закони во однос на децентрализацијата.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Процедурално за збор се јавува госпоѓа Којзеклиска.

МАРИЈА КОЈЗЕКЛИСКА:

Почитуван претседателе, моето процедурално се однесува за промена на редоследот на 50-тата седница во која барам Предлогот на закон за матична евиденција за осигурениците и корисниците на право од пензиско и инвалидско осигурување; Предлогот на закон за евиденциите во областа на трудот; Предлогот за донесување на закон за изменување и дополнување на Законот за вработување на инвалидни лица и Предлогот за донесување на закон за вработување и работа на странци, да бидат ставени како последни точки од ваков предложен дневен ред. Тоа го барам од причини што ниеден од овие закони, за жал, како и многу закони досега не минаа во матичните комисии за труд и социјална политика.

Согласно Деловникот секретарот на Комисијата уредно го има известено претседателот на Собранието и претседателот на Комисијата, за свикување на Комисија за труд и социјална политика, меѓутоа одговор од претседателот, ниту од Собранието, ниту од раководителот на Секторот немаме добиено, како членови на оваа Комисија. Затоа барам овие точки да бидат ставени последни.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Имате поддршка од 10 пратеници.

МАРИЈА КОЈЗЕКЛИСКА:

Имам поддршка.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Го ставам на гласање предлогот, спомнатите точки да бидат последни точки од дневниот ред.

Ве молам да гласаме.

Гласале вкупно 65 пратеници, 16 гласале за, 2 воздржани и 47 против.

Констатирам дека предлогот не е прифатен.

Го усвојувам предлогот на господинот Коце Трајановски за пауза од еден час за да можат да се подготват за расправа.

Продолжуваме во 15,00 часот.

(По паузата седницата продолжи со работа во 15,05 часот)

Господине Караџоски, повелете процедурално.

ЖАРКО КАРАЏОСКИ:

Почитуван претседателе, колеги пратеници,

Јас имам процедурален предлог.

Имено со оглед на тоа што пристапивме кон изменување на точките во дневниот ред, имам конструктивен предлог, пред да почнеме со законите за децентрализација, оној пакет што ни е на ред, би предложил да ги разгледаме и да ги поминеме точките од 44 до 50. Тоа се повеќе одлуки кои подолг период стојат и чекаат на наше гласање, а кое директно се одразува на работата на Собранието. Тука имаме точки за претседатели, заменици претседатели на комисии и тн, кои подолг период стојат како точки, а ако ја отпочнеме расправата по пакетот за децентрализација, бидете сигурни дека овие точки ќе стојат, можеби месец и повеќе. За да не ја кочиме работата на Собранието, да имаме слух, нема којзнае колку време да одземат овие точки, дајде да ги поминеме нив и дајте да поминеме на она што веќе се изгласа.

Поддршка од 10 пратеници, претседателе, верувам дека има.

Барам поддршка од 10 пратеници.

Значи има.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Добро, има поддршка од 10 пратеници.

Инаку и јас, исто така, се согласувам со предлогот на Караџоски.

Да ве информирам, да не бидете изненадени, во иднина дневниот ред го составувам така што сите вакви прашања, кадровски кои значат ефикасност во работата на институциите, ќе бидат први точки во дневниот ред.

Ги молам пратениците да влезат во салата за да пристапиме кон гласање.

Имаме доволен број пратеници во салата, 61 и повеќе.

Го ставам на гласање предлогот на господинот Караџоски, точките од 44 до 50 да бидат поминати сега, бидејќи тоа се договорени точки, кадровски решенија, да можат институциите да функционираат и работните тела во Собранието.

Ве молам да гласаме.

Во салата има 62 пратеници. 57 пратеници гласале и сите 57 пратеници гласале за.

Констатирам дека предлогот е усвоен.

Преминуваме на 44-та точка - **Предлог за разрешување на судија на Основниот суд Скопје И - Скопје.**

Предлогот Ви е доставен.

Отворам претрес.

Молам, кој бара збор? (Никој)

Бидејќи никој не бара збор, го заклучувам претресот.

Предлогот Живка Јаковска, да биде разрешена од функцијата судија на Основниот суд Скопје И - Скопје, го ставам на гласање.

Ве повикувам да гласаме.

Гласале вкупно 52 пратеници и сите гласале за.

Во салата се присутни 64 пратеници.

Констатирам дека Живка Јаковска, е разрешена од функцијата судија на Основниот суд Скопје 1 - Скопје, поради исполнување на услови за старосна пензија.

Преминуваме на 45-та точка - **Предлог на одлука за изменување на Одлуката за избор на претседател, заменик на претседателот и членови на Делегацијата на Собранието на Република Македонија за соработка со Европскиот парламент.**

Предлогот на одлуката Ви е доставен.

Отворам претрес.

Кој бара збор?(Никој)

Бидејќи никој не бара збор, го заклучувам претресот.

Предлогот на одлуката го ставам на гласање.

Ве молам да гласаме.

Гласале 50 пратеници и сите 50 пратеници гласале за.

Ги молам службите да го утврдат точниот број на пратеници во салата.

Ги молам пратениците да гласаат бидејќи знам дека во салата има повеќе од 61 пратеник.

Во салата се присутни 64 пратеници.

Констатирам дека Собранието ја донесе Одлуката за изменување на Одлуката за избор на претседател, заменик на претседателот и членови на Делегацијата на Собранието на Република Македонија за соработка со Европскиот Парламент.

Преминуваме на 46-та точка - Предлог на одлука за изменување на Одлуката за основање на пратенички групи на Собранието на Република Македонија за билатерална парламентарна соработка.

Предлогот на одлуката Ви е доставен.

Отворам претрес.

Молам кој бара збор? (Никој)

Бидејќи никој не бара збор, го заклучувам претресот.

Предлогот на одлуката го ставам на гласање.

Ве молам да гласаме.

Гласале 62 пратеници и сите гласале за.

Констатирам дека Собранието ја донесе Одлуката.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Минуваме на точката 47- Предлог на одлука за изменување на Одлуката за избор на претседатели, заменици на претседателите, членови и нивни заменици на комисиите на Собранието на Република Македонија .

Предлогот на одлуката ви е доставен.

Отворам претрес.

Молам кој бара збор.

Има збор пратеникот Замир Дика.

ЗАМИР ДИКА:

Ви благодарам г. претседател, почитувани колеги, со оглед на фактот дека се работи за именување на членови во комисиите на Собранието на Република Македонија , сакам уште еднаш да потсетам во оваа прилика дека протестирам во име на партијата на ДПА дека Комисијата за парламентарна соработка со Европскиот Парламент останува без албанска опозиција во неа. Ве молам г. претседател да го исполните ветувањето на поранешниот претседател на Собранието кој вети дека составот на делегацијата на Комисијата за соработка со Европскиот Парламент да и се додаде еден член од ДПА и да не остане оваа делегација кога оди и се среќава со г-ѓата Дорис Пак, или пак со делегација од

Европскиот Парламент да биде без еден член од ДПА која е одговорна партија и претставува фактор во Парламентот на Македонија.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Ако беше ветено да се направат консултациите, и јас ќе продолжам со консултации во врска со тоа ветување на претходниот претседател.

Бидејќи никој не бара збор го заклучувам претресот.

Предлогот на одлуката го ставам на гласање.

Ве повикувам да гласаме.

Вкупно гласале 69 пратеници, 69 пратеници гласале за.

Констатирам дека Собранието ја донесе Одлуката.

Минуваме на точката 48 - **Предлог на одлука за изменување на Одлуката за именување на претседател и членови на Координативното тело за спроведување на Законот за доброволно предавање и собирање огнено оружје, муниција и експлозивни материи и за легализација на оружјето.**

Мислам дека оваа Одлука поради тоа што министерот Иџет Мемети, имавме реконструкција Иџет Мемети, но требаше да се изврши таа измена. Незнам сега дали оваа Одлука е предметна или безпредметна. Јас бев претседател на Комисијата во тоа време кога се предложи.

ГЗИМ ОСТРЕНИ:

Господине претседател, почитувани колеги и колешки, оваа измена е потребна затоа што координативното тело за доброволно собирање на оружјето ќе треба сега да ги верифицира последните извештаи кои треба да ги претстави пред Собранието. Затоа е потребно да се комплетира составот на координативното тело.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Значи, добивме додатно дообјаснување.

Дали некој друг бара збор? (никој)

Бидејќи никој не бара збор Предлогот на одлуката го ставам на гласање.

Ве повикувам да гласаме.

Вкупон гласале 64 пратеници, 63 за, нема воздржани, еден против.

Констатирам дека Собранието ја донесе Одлуката.

Минуваме на точкаа 50 - **Предлог на одлука за давање согласност на Статутарната одлука за изменување на Статутот на Јавната здравствена организација Психијатриска болница - Скопје - Скопје.**

Предлогот на одлуката и извештаите на работните тела ви се доставени, односон поделени.

Отворам претрес.

Молам кој бара збор?

Има збор Цветанка Гашоска.

ЦВЕТАНКА ГАШОСКА:

Господине претседател, колеги пратеници,

Психијатриската болница Скопје-Скопје е јавна здравствена организација со права, обврски и одговорности утврдени со закон, колективен договор, статут и општи акти. Нејзин основач е Собранието на Република Македонија . Со оглед на тоа што посебниот општествен интерес се остварува со давање согласност на одредбите на Статутот од страна на основачот, доставена е статутарната одлука за изменување на Статутот на Психијатриската болница Скопје. Болницата актуелно работи според статутот од 1997 година, по добиената согласност од Собранието на Република Македонија . Согласно промените во организационата поставеност на болницата, проширување на дејноста и формирање на нови одделенија во 2001 година било доставено барање за измени и дополнувања на Статутот на болницата. Но, апсурд, наместо согласност на измените и дополнувањата да даде основачот Собранието на Република Македонија , Одлука за усвојување донела Владата. Заради тоа барањето за измени и дополнувања на Статутот е повлечен во почетокот на 2003 година, а на крајот од 2003 година, е поднесено ново барање, а тоа е токму ова барање за кое денес зборуваме. Имено, Статутот како основен акт помеѓу другото ја уредува внатрешната организација на работата на болницата која се организира во организациони единици што претставуваат организационо - техничка целина во процесот на работата преку центри, одделенија, служби, отсеци и сл.

Предложените измени и дополнувања на постоечкиот Статут се должат пред се на промените предвидени со реформите во третманот на менталното здравје на кои болницата пристапи како нивен главен носител. Реформите во третманот на менталното здравје предложени од Светската здравствена организација , а подржани од Министерството за здравство на Република Македонија одат во насока на деинституционализација и социјална реинтеграција на психијатриските пациенти т.е. социјална вклученост на истите со што се намалува нивната изолација и маргинализација. Тоа подразбира отворање и развивање на служби и центри за

ментално здравје во заедницата и истовремено скратување на болничкото лекување. За таа цел во 2000-та година отворен е првиот центар за ментално здравје во Македонија како дел од екстрахоспиталните единици на болницата. Тоа е резултат на заеничкиот проект на Светската здравствена организација и Министерството за здравство на Република Македонија и работи повеќе од три години, а за него нема статутарна одлука. Се очекува и останатите две екстрахоспитални служби да прераснат во центри за ментално здравје, а тоа е опфатено во предлозите за измени и дополнувања на Статутот како оддел број 9, односно Центар за вонболничка здравствена заштита и унапредување на менталното здравје во заедницата. Болницата е единствен носител на дејноста која го покрива лекувањето на зависниците од дрога, а пред се метадонската терапија. Малиот капацитет на постоечките служби доведе до отворање на нова дневна болница која функционира повеќе од една година без статутарна одлука. Предложените измени предвидуваат одвојување на проблемот злоупотреба на алкохол од проблемот злоупотреба на дрога, односно тоа се две посебни оддели, или центри.

Во однос на другите оддели направена е рационална организација, организациона промена со цел за подобра функционалност. На пример во досегашниот Статут постои организациона единица за прием, дијагностика, интензивно лекување со пет одделенија и организациона единица за продолжено лекување со четири одделенија. Досегашната пракса и реформите на кои се пристапи покажуваат дека е потребна реорганизација и поделба на помали центри, а која е содржана во точките 1 и 2, како и функционално поврзување на оделенијата за рехабилитација во еден оддел, или центар содржано во точка 3. Со други зборови постоечката организациона поставеност со воведувањето на реформите се надмина и така се формираа одделнија дневни болници, заштитни домови и др. за кои е потребна законска рамка т.е статутарна одлука во која тие се содржани.

И за крај ќе наведам дека нивната работа е оценета со високи оценки како од меѓународните институции, така и од домашните.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Дали некој друг бара збор? (никој)

Бидејќи никој не бара збор, го заклучувам претресот и предлогот на Одлуката го ставам на гласање.

Ве повикувам да гласаме.

Вкупно гласале 70 пратеници, 65 пратеници за, двајца воздржани, три против.

Констатирам дека Собранието ја донесе Одлуката.

Со тоа ги завршивме точките што се во врска со кадровските решенија.

Минуваме на точката 18 - **Предлог за донесување на закон за финансирање на единиците на локалната самоуправа.**

Предлогот за донесување на законот и извештаите ..

Процедурално побара збор Илјаз Халими.

ИЛЈАЗ ХАЛИМИ:

Господинот Караџоски предложи пред да почнеме со точката од дневниот ред што се однесува на Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа, прво да завршиме со точките од 46 до 50. Вие тука ја прескокнавте точката 49. Со оглед на фактот дека се одлучи да се работи вака до 50-та точка, јас барам да се вратиме и да ја разгледаме, да дебатираме и донесеме одлука околу точката 49. Ова е ставот на Парламентот, ние гласавме за вака да работиме. Затоа не треба да се прават вакви чекори, да работиме така како што сме одлучиле.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Јас во потполност се согласувам со вас, само г. Караџоски имаше поинакво објаснување. Господинот Караџоски имаше објаснување дека се во прашање само оние точки кои што се однесуваат до кадровските решенија. Тоа така беше и можеби моето невнимание дека има и една точка тука каде што не се во рашање кадровските решенија, дојде до таква одлука. Но, бидејќи го почитувам Деловникот и бидејќи го гласавме тоа, јас ја ставам и 49-та точка на дневен ред да се дискутира, тоа е предлог на одлука за изменување и дополнување на Деловникот на Собранието на Република Македонија . Инаку, би предложил таа точка сепак да ја дискутираме подоцна бидејќи и другите комисии треба да се сретнат и да дискутираат. А извештај од Комисијата сеуште не сме добиле.

Ве молам , ако може , можеме тоа да го продискутираме веќе откако ќе ги завршиме овие точки. Без понатамошна дискусија, ова е мое невнимание, невнимание можеби и на другите.

Минуваме на точката 49 - **Предлог на одлука за изменување и дополнување на Деловникот на Собранието на Република Македонија .**

Предлогот на Одлуката ви е доставен.

Ве известувам дека Одлуката се донесува со мнозинство гласови од вкупниот број пратеници.

Отворам претрес по текстот на Предлогот на одлуката.

Кој бара збор?

ИЛЈАЗ ХАЛИМИ:

Почитуван претседателе, почитувани пратеници ,

Вие сте запознаени со иницијативата која ја покренавме јас и Џевдет Насуфи за да се интервенира во Деловникот за работа на Собранието, поконкретно да се прецизира членот 3 од Деловникот што се однесува на употребата на албанскиот јазик и кога албанските пратеници ги водат, претседаваат со тие комисији. И баравме да се додаде еден член што се однесува на материјалите кои ние ги примаме како пратеници, односно тие да ги примаме на албански јазик. Овој Деловник кој ние го имаме денес, односно овој што го имам во рака е усвоен во јуни 2002 година, одкако беше усвоен Деловникот после неколку дена Собранието беше распуштено. Така што ние во минатиот состав немавме можност да учествуваме на некоја седница каде би се расправало за оваа точка, ниту пак Комисијата се собра за да имаме таква можност. Членот 3 од Деловникот претставува проблем затоа што посебно за нас претседателите на комисиите кои припаѓаме на албанскиот народ, или конкретно за мене лично како претседател на Комисијата за труд и социјална политика, затоа што четирите состаноци кои ги свикав на оваа Комисија не можев да ги завршам поради опструкциите кои ми ги правеа членовите на Комисијата, повикувајќи се на тоа дека немам право да ги водам состаноците на оваа Комисија на албански јазик. Јас мислам дека моето право е да го користам албанскиот јазик во текот на водењето на Комисијата, на состаноците на Комисијата се заснова токму врз амандманот 5 став 2, од Уставот каде се вели дека друг службен јазик е и јазикот кој го говорат над 20% од населението во Република Македонија и писмото на овој јазик. Значи овој член се толкува и продолжува да се толкува на разни начини зависно од волјата и од начинот на размислување на секој пратеник, односно од секој член на оваа Комисија. Освен овој проблем кој го претставив во однос на користењето на официјалните јазици, затоа што освен македонскиот јазик, официјален јазик е албанскиот. Друг проблем ни се појавува и со доставувањето на материјалите и нашите подготовки за седниците како парламентарните, така и состаноците на седниците на комисиите. Тие материјали нам ни се доставуваат на македонски јазик и мислам дека со ова се нарушува едно наше елементарно човечко право на еден

народ посебно кога се знае дека ова право е гарантирано со Уставот и со Охридскиот договор.

Значи, правото да ги добиваме материјалите на албански јазик го засновам и врз Уставот и врз Охридскиот договор, но и врз практичниот аспект затоа што навистина имаме тешкотии во текот на подготовките за точките од дневниот ред на седниците на Собранието, но и на комисиите, со оглед на фактот дека ние едновремено сме пратеници, меѓутоа не сме извонредни преведувачи од македонски на албански јазик. Едно вакво право на пратениците да им се доставуваат материјалите на нивниот мајчин јазик постоело и порано во Собранието пред 1990 година, ова право било гарантирано и со Деловникот за работата на Парламентот во тоа време од пред 1990 година. За ова најдобро говори членот 59 и членот 61. Во членот 61 се вели: Ќе го прочитам на македонски јазик “на делегатите им се обезбедуваат услови во Собранието да се служат со јазикот и писмото на народот, односно на народноста на која тие им припаѓаат”. Членот 61 “на делегатите од албанската и турската народност предлозите на закони и на други акти како и другите материјали по кои расправаат, односно одлучуваат соборите и работните тела на Собранието и на соборите им се доставуваат на албански, односно и на турски јазик.

Значи, уште од тогаш во тој систем, монистички систем со Деловник било регулирано ова право што се однесува на употреба на албанскиот јазик и што се однесува и на материјалите што ги добивале пратениците во тоа време.

Ова што го бараме сега и што не се предвидува во овој Деловник, не е некое ново право што го бараме, туку е право што постоело, значи е право што е наследено. Зошто ова не е предвидено со Деловникот, тоа е прашање, тоа е друго прашање. Меѓутоа, може да се направат пропусти и грешки, па затоа не постојат табу теми. Затоа се комисиите, Собранието и пратениците се тие кои можат да направат изменувања и дополнувања што ќе бидат квалитативни и во прилог на тоа што Парламентот да функционира на поуспешен начин.

Со цел да се надминат овие нејаснотии или недоразбирња што се родија во текот на работата на Парламентот и на комисиите, јас и господин Џевдет Насуфи предложивме да се интервенира во членот 3, фактички да се прецизира членот 3 од Деловникот, кој што Деловник го имате пред вас. Нема потреба да го читам. Ќе парафразирам. Значи, во тој член се бара членовите на комисиите, во текот на траењето на комисиите да можат да се служат со некој од службените јазици. А службен јазик во Република Македонија е македонскиот јазик и албанскиот јазик.

И, втората интервенција е фактички, значи сме побарале да се додаде еден член, членот 31-а каде пратениците, се подразбира тие што го исполнуваат условот, кои се припадници на населението што е над 20% од општиот број на населението во Република Македонија, да можат материјалит да ги добијат на мајчин јазик. За ова дебатиравме и расправавме вчера во Комисијата за мандатно имунитетни прашања од Деловникот, се разбира со целиот мој ангажман и на господинот Џевдет Насуфи да понудиме доволно аргументи и факти за да може да се прифатат овие интервенции во Деловникот. Тоа сепак не помина, затоа што претходно веќе беа определени за тоа да не се подржи оваа иницијатива. Потоа, повеќето од членовите на Комисијата се повикаа на тоа дека набрзо се очекува, се предлага закон за употреба на јазиците што е во подготовка во Министерството за правда и таму ќе може да се опфати и тоа прашање или ќе видиме како ќе изгледа тој закон.

Јас мислам дека овој наш предлог само може да помогне на министерот за правда и Министерството за правда и на екипата која ќе работи на овој закон, за да може овие измени природно да се предвидат и таму. Мислам дека ако овие измени што ги предлагаме да се направат во овој Деловник не се опфатат во Законот за употреба на јазиците, тогаш неznam што друго значајно може да се опфати. Иако, природно, еве се зборува за елементарни човечки права што се наследени, што н'и припаѓаат.

Комисијата се повика на една седница во текот на март што ја одржа за да се разгледа ова прашање, дали може и дали треба претседателите на комисиите, поинаку од, различно од македонскиот јазик да ги водат комисиите или не, тоа беше по иницијатива на господинот Аднан Јашари и природно, одлучија дека седниците на комисиите треба да се водат само на македонски јазик. Се подразбира дека тоа барање или предлог на господинот Јашари до Комисијата дојде откако се склучи договор меѓу господинот Али Ахмети, Црвенковски и Пенев, се разбира за многу точки, меѓутоа една од тие точки беше да пратениците албанци да ги водат седниците само на македонски јазик. Тие што претседаваат на комисиите. Се подразбира дека нему му требало алиби за да може после да ги води седниците на македонски јазик. Така и се случи.

Значи, имаше една трансформација, од порано откако почна да ги водат седниците на албански јазик, потоа засновувајќи се на договорот на лидерите на владината коалиција и се разбира во Одлуката на Комисијата за мандатно - имунитетни прашања се определија така да продолжат. Тоа е нивно право. Јас не се

мешам. Тоа е договор меѓу партнерите во владината коалиција и јас таму неможам да се мешам, меѓутоа, не може една таква волаја и после Комисијата се заснова врз таа одлука и да ми го импонира тоа или на другите пратеници од ДПА и ние тоа да го почитуваме. Ние ќе почитуваме секаква волја што ќе се преточи во закон или во Деловник за работа на Парламентот. Затоа што тоа ќе биде облигативно. А, се додека тоа останува како израз на нивна волја да некој тоа го почитува, може да го почитува или да не го почитува. Тоа не е обврска што има после санкции.

Значи, засновувајќи се на ова што го кажав, јас мислам дека овој Парламент има своја одговорност да направи исправки, корекции за тоа што било пропуст или грешка. Мислам дека со ова ќе добие Парламентот, ќе добиеме и ние како пратеници, ова ќе влијае позитивно врз засилување на довербата што е една од нашите определби, посебно сега како точка од Охридскиот договор. Тоа е сигнал дека навистина ќе може да се донесе закон за употреба на јазиците што ќе биде квалитетен во духот на Охридскиот договор и се разбира во духот на уставните промени.

Затоа, јас ве молам, имајќи ги предвид овие податоци што ви ги понудив и ова елаборација што ја направив, ве молам да ги подржите овие измени што предлагаме да се направат во Деловникот за работа на Парламентот.

Јас ви благодарам.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Збор бара господинот Кондарко процедурално.

БОРИС КОНДАРКО:

Почитувани пратеници, со оглед на тоа што изгласавме промена во редоследот на одлучувањето по точките од дневниот ред и нема ништо спорно во врска со таа процедура, меѓутоа би предложил до предлагачите на оваа точка, на оваа иницијатива нешто друго.

Со оглед на фактот дека Комисијата за деловнички прашања вчера расправаше за иницијативата на господинот Халими и господинот Насуфи, а извештајот на Комисијата сеуште не е поделен до пратениците, мислам дека е коректно и дека тоа ќе придонесе за поквалитетна расправа пратениците најпрво да го добијат извештајот каде што се изнесени ставовите на членовите на Комисијата и

предлагачите што беа поканети да присуствуваат на седницата, па потоа да продолжиме со работа на некое продолжение на оваа седница некој нареден ден.

Значи, предлагам до господинот Насуфи и Халими, како предлагачи на оваа точка, доколку се согласат, најпрво да причекаме да дојде извештајот, за да можат и другите пратеници да се вклучат во расправата. Тоа е мојот процедурален предлог. Инаку, немам забелешки. Ние го изгласавме. Доколку не се согласувате ќе мораме на овој начин да продолжиме да работиме.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Тоа е предлог. Има и член во Деловникот, тоа е членот 76 во кој што вели:

“Во текот или до завршување на претресот, Собранието може да одлучи прашањето што се претресува да го одложи и да го упати на надлежното работно тело односно Владата, дополнително да го разгледаат и на Собранието да поднесат извештај со мислења и предлози”.

Ние немаме овде мислење сеуште стигнато од Комисијата за деловнички прашања а немаме ниту мислење од Владата.

Повелете господине Насуфи, ќе добиете збор, вие сте пријавени за дискусија, имате збор ако сакате.

ЏЕВДЕТ НАСУФИ:

Пред се благодарам господине претседател.

Дами и господа пратеници,

Ние, нам ќе ни се допаднеше предлогот на господинот Кондарко, меѓутоа всушност материјалната дискусија ја почнавме. Точката беше на дневен ред на оваа седница што продолжува и тоа не е ништо ново. Од друга страна, во функција на тоа да се подготви добро оваа седница денеска, и за овој дневен ред, Комисијата вчера имаше расправа. Токму затоа, ние мислам дека имаме такви служби кои требале веќе да ги поделат материјалите од Комисијата. Затоа сега не е потребно предлагачот да го повлече предлогот, туку има место да некој одговори за тоа што не иг подготвил извештаите. Ова е што се однесува на процедуралното. А, ќе ми дозволите господине претседател да почнам со дискусијата.

Благодарам.

Зошто едно оправдување уште од почетокот, почитувани пратеници се одлучивме да направиме предлог за измена на Деловникот? Мотивите се повеќе.

Меѓутоа, мислам дека политичкиот договор што е постигнат меѓу лидерите на владината коалиција и критичната точка што не импонира или наметна да излеземе со предлог. Затоа што продолжува старата песна со политички договор се дезавуира или исклучува спроведувањето на правната норма. Конкретно, во оваа прилика на Уставот, што се однесува до албанскиот јазик.

Како што знаете сите, на крајот на краиштата, најголемите неправди што се направени на албанците се токму во сегментот на употребата на албанскиот јазик и сегментот на албанскиот јазик во политичките дискусии во Охрид, беше, условно да речам и епицентарот на дискусиите во кој што епицентар се направија и големите дебати. Ова го кажувам од фактот што лично сум бил присутен на тие разговори. Затоа имам право да го цитирам овој евидентен факт, ноторен факт.

Додека стигнавме до формулацијата да албанскиот јазик го инкорпорираме како втор службен јазик во Република Македонија, дискусиите беа и напорни и стручни, беа и остри. Меѓутоа, во рамките на политички фер - плеј што беше вообичаен по вакви прашања помеѓу конфронтираните страни. И, кога постигнавме договор во овој сегмент, мислам дека се постигна на некој начин и комплетниот Рамковен договор на Охридскиот договор.

Затоа, самиот факт што од Охридскиот договор, од Анексот - Б, пренесувањето во Уставот на Република Македонија на албанскиот јазик како втор службен јазик беше всушност победа на демократијата во Република Македонија. Затоа, тој дух требаше да го сочуваме и понатаму во практика што ќе се развиваше во Република Македонија. Меѓутоа, за жал, практиката оди во спротивна насока, дури во овој момент бидејќи тема на дискусија е албанскиот јазик, што се однесува до употребата на албанскиот јазик како службен јазик.

Секаде во модерните уставни на демократскиот свет квалификацијата службен јазик опфаќа во себе сите бенефиции што ги носи со себе и нема потреба од делење на парчиња и интерпретации што, за жал, во последно време се прават дури и со политички договор. Во ова ви преферирам да го разгледате и Швајцарскиот устав, Белгискиот устав, Канадскиот устав што се малку покарактеристички. Констатацијата дека службен јазик, било да е интелијанскиот, романскиот, германскиот или францускиот, всушност опфаќаат нивна употреба во секој сегмент.

Како со Охридскиот договор, така и со Уставот што го разликува албанскиот јазик како службен јазик од македонскиот јазик? Ве молам, на дециден начин сакам да нагласам дека постојат два елементи што го разликуваат албанскиот

јазик како службен јазик од македонскиот јазик. Македонскиот јазик како службен јазик се употребува во цела Република Македонија, на цела територија на Република Македонија и се употребува во комуникација со надворешниот свет. Други разлики нема.

Друго поднивелирање нема на овие два службени јазици. А, зошто ова се случува во праксата. Пред се одговорноста ја носи политичкиот фактор, во овој случај и власта, актуелната власт која што ни предлага и сегменти како што е Законот за патните исправи или пасошот. Тоа е најеклатантен пример во кој што всушност се девзира духот на Охридскиот договор што се однесува на употребата на албанскиот јазик како службен јазик.

Значи, се соочуваме со терминот кој што постои и има 50 години продолжение. Едно се прокламира со правни норми, додека друго се реализира во практика. Зошто се случува ова? Ова се случува и поради интерпретациите дека овде треба да се употребува затоа што оваа формулација ја има оваа смисла, значи претставување или дискусија, писмена употреба, вака или онака, а од друга страна ние го отстрануваме фундаментот Устав, затоа што албанскиот јазик е службен јазик. И сега не можеме да речеме дека во халите на Парламентот не може да се користи, на комисија не може да се користи, дека во испраќање и доставување на материјали на пратеници не може да се користи, дека во бифе не може да се користи, додека на говорница може да се користи или употребува. Или, евентуално, само во комисиите, во текот на дискусиите. Ве молам, ова се аномалии што за едно демократско општество не е во ред. Не е во ред да има вакви ограничувања.

Ве молам, правото или се дава или не се дава. Тоа е правна норма. Ако се дава, се дава целосно, ако не се дава не се дава. Тука нема што повеќе да дискутираме. Меѓутоа, јас треба да нагласам дека ние, на некој начин, посебно актуелната власт не го отстранила тоа концептирање, според кое, со мали измами, со мали девијации, меѓутоа да се повредат некои права за кои што ние, посебно како албанци сме инсистирале многу, многу во текот на годините.

Сега образложението дека со посебен закон ќе се реши овој проблем, повторно во себе е проблематичен. Зошто сега да се релавитизира албанскиот јазик и ова да го регулираме со закон, додека за ова другото нема потреба, ве молам, далинекој мисли и за овој феномен. Зашто, и законот како закон, всушност ќе направи акт на ограничување на употреба на албанскиот јазик како службен јазик во одредени сегменти. Тоа го кажувам како априори. Или, доаѓаме во ситуации, сомнителни правни ситуации, Уставот да го девалвираме со мали или големи

правни акти, било да се правни било да се политички. За жал на политиката и даваме предност во споредба со правната сила на Уставот и на законот, карактеристика на монистичките системи или монополистичките системи, системи во кои не владееше демократијата. Затоа, ова беа и главните образложенија и причини, што ние пристапуваме кон измена на Делвоникот. Пред се, затоа што има врска со најголемата, највисоката законодавна институција на државата, со Парламентот. Ако парламентарецот нема право неговата визит картичка да ја напише на албански јазик, во оваа прилика јас, тогаш тоа е и политички и правен нонсенс. За ова немаме оправдување, ниту ние пратениците албанци, меѓутоа, нема оправдување ниту Парламентот. Вие знаете какви перипетии имавме на написите во канцелариите на координаторите, одеа службите и ги отстрануваа тие натписи, затоа што беа на албански јазик. Тоа не е во ред. И ние треба јавно да признаеме дека вакви мали аномалии, всушност, стимулираат незадоволство и незадоволствата се акумулираат. Ако незадоволството се акумулира, тогаш е се потешко да се контролира. Зошто да го дозволиме овој процес. Сите ние сме се определиле на законски, политички, демократски начин да ги решиме постојните проблеми. Овој проблем, што се однесува на албанскиот јазик во Парламентот е евидентен и постои. Само лајт мотив е тоа што се дебатираше дали смее или не смее претседавачот на Комисијата да ја води седницата на албански јазик. Ако седне на столица може, а на друга столица не може. Аномалии, кои не ги прифаќа здравиот разум или здравата логика. Немојте да мислите дека правната ги прифаќа и образложенијата секогаш одат во оваа насока. Тоа е само еден поттик плус да пристапиме на комплексен начин да го решиме проблемот со албанскиот јазик, затоа што ако му е спречено правото да говори еден претседавач или двајца колку што раководат комисији албанци, е друг проблем што ние сите материјали ги добиваме на македонски јазик. Повеќето од нас, дел од нас, за жал, не го познаваат воопшто македонскиот јазик и не можат да ги прочитаат добро материјалите. Ова е евидентно. Мене можеби нема да ми пречи, затоа што како поранешен член на Владата ми требаше заради мене да го научам. Меѓутоа, феноменот на албански јазик нема врска со индивидуалци. Тоа е начелно прашање. Тука е и капитлано политичко прашање. Затоа, доколку јас имам право тука да говорам на албански јазик, тогаш треба да имам право да ги добивам и материјалите на албански јазик и на македонски и на албански јазик. Се разбира дека македонскиот има еден друг карактер во неговата официјална употреба, затоа што секогаш паралелно се користи и со албанскиот јазик. Значи, јас како пратеник треба да ги добивам материјалите и

на македонски, меѓутоа и на албански јазик. За оваа разлика, впрочем и се говореше во Охрид и во другите разговори и преговори имислам дека ова се некои од мотивите и причините поради кои треба на сериозен начин да му пристапиме на ригидното толкување на правата, посебно кога се работи за албанците и да изнајдеме сили со еден посебен заклучок да го усвоиме предлогот, затоа што на овој начин ќе придонесеме кон соодветното толкување на духот на Рамковниот договор. Јас тука немам никаква ниту политичка, ниту професионална дилема. На овој начин ние ќе го спроведеме тој амандман 5 на Уставот, затоа што амандманот не вели дека тука ќе се користи, а таму нема да се користи, тука има право, таму нема право. Албанскиот јазик е квалификуван како официјален јазик и институционализиран како таков. Некој ќе рече дека ќе чекаме, затоа што во процедура е законот. Ве молам, самиот закон не е доволен инструмент албанското јазик да го стави на ниво на официјален јазик, доколку се мисли дека само за тој јазик ќе донесеме закон и т.н. Да не ве заморувам понатаму, мислам дека ова Собрание има обврска да ги елиминира неправдите каде и да се појавуваат тие, а не да продолжи натаму со неправди. Обрска е да ги отстрани и во таа насока предлагам сите заедно да го поддржиме овој предлог.

Благодарам.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Благодарам г-дине Насуфи, повелеге г-дине Асани Фатмир.

АСАНИ ФАТМИР:

Почитувани пратеници, почитуван претседателе,

Со оглед на фактот дека сум член на Комисијата за имунитетно-деловнички прашања, дозволете ми и јас да кажам неколку збора.

Уставните измени кои беа направени после Рамковниот тдоговор, како резултат на Рамковниот договор создадоа простор за проширување на употребата на албанскиот јазик. Така, со амандманот 5 се вели: “На целата територија на Република Македонија и вонејзините надворешни односи, официјалниот јазик е македонското јазик и кирилското писмо”. Меѓутоа, веднаш после тоа , во следното став вели: “јазикот што го говорат најмалку 20% од населението исто така е официјален јазик , заедно со своето писмо”. Поаѓајќи од овој факт и Деловникот на Собранието е подготвено на овој начин од членот 3 од Делвоникот предвидува во работата на Парламентот официјален јазик е македонското јазик и неговото писмо “,

и во овој случај во следниот став се вели: “пратеникот кој говори друг јазик , јазик кој го говорат најмалку 20% од граѓаните на Република Македонија на тој јазик може да говори пратеникот на Собранието и на состаноците на неговите тела”. Значи тука се работи за комисиите. Исто така во оваа прилика сакам да ве потсетам дека постои и едно напишано правило дека се што не е напишано, санкционирано со закон е дозволено. Затоа, во конкретниов случај никаде не се вели дека претседателот на комисијата не може да го користи својот јазик во согласност со она што јас пред малку го цитирав. Пратеникот е член, пратеникот е и претседател на Комисијата и има право со Устав и со Деловник да го користи албанскиот јазик. Слествено на тоа граѓаните албанци кои ги исполнуваат критериумите за користење на албанскиот јазик и неговото писмо. Тенденциите да се спречи користењето на албанското јазикне се ништо друго, туку опасни тенденции да се попречи спроведувањето на Охридскиот догво ри уставните измени. За жал, уште еднаш излегув ана виделина фактот дека во Македонија има недостаток на сенс и волја кај политичките структури, македонските политички структури, за да се разбере новата реалност. Оваа реалност подразбира неопходно спроведување, целосно спроведување на реформите во државата. Меѓутоа, пред тоа мислам дека треба да се измени менталитетот на македонските политички структури и само тогаш ќе имаме правичен пристап и ќе можеме соодветно да ги читаме и спроведуваме уставнит еизмени, каде и албанците и другите кои живеат во македонија ќе бидат еднакви со македонците. Ви благодарам г-дине претседателе.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Дали некој друг бара збор?

Повелете г-дине Блаже Стојаноски.

БЛАЖЕ СТОЈАНОСКИ:

Благодарам претседателе,

Излезе г-динот Кондарко и мислам дека тој како претседател на Комисијата има доволно меморија да каже што се расправало на таа комисија и ако веќе го немаме писмениот извештај зошто заради некакви причини не е доставен тука во нашито дел на Собранието, можеше барем усно да не извести кои мислења беа искажани на таа Комисија, со цел да имаме точно информација за она што се случувалона таа Комисија. Меѓутоа, не само што не го кажа тоа, еве сакав и некои работи да го прашам, меѓутоа воопшто не е тука во моментот и затоа јас ќе морам

да прочитам некои работи односно одредби кои што се од Уставот на Република Македонија и од Деловникот за работа на Собранието на Република Македонија , како и од Рамковниот договор.

Најпрво, сакам да кажам дека иницијативата дека треба точно и на јасен начин да се утврди во Деловникот правото на употреба на јазиците во Собранието на Република Македонија , на пленарните седници во неговите работни тела, претставува потреба која штоја гледаме и преку поднесувањето на овој Предлог за измена на Деловникот на Собранието од страна на пратеничката група на ДПА односно на колегите пратеници од оваа пратеничка група. Меѓутоа, ние имаме веќе утврдени решенија внесени во амандманот 5 од Уставот на Република Македонија , кој што го заменува членот 7 од Уставот и јас, за да биде појасна ситуацијата, сакам да ви го прочитам амандманот 5 од Уставот на Република Македонија кој гласи:

1. На целата територија во Република Македонија и во нејзините меѓународни односи службен јазик е македонскиот јазик и неговото кирилско писмо. Друг јазик што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните, исто така, е службен јазик и неговото писмо, како што е определено со овј член.

Личните документи на граѓаните кои зборуваат на службен јазик различен од македонскиот јазик се издаваат на македонски јазик и неговото писмо, како и на тој јазик и неговото писмо во согласност со закон.

Кој било граѓанин кој живее во единиците на локалната самоуправа, во која најмалку 20% од граѓаните зборуваат на службен јазик, различен од македонскиот јазик, во комуникацијата со подрачните единици на министерствата, може да употреби кој било од службените јазици и неговото писмо.

Подрачните единици надлежни за тие единици на локална самоуправа одговараат на македонски јазик и неговото кирилско писмо, како и на службениот јазик и писмо што го употребува граѓанинот.

Секој граѓанин во комуникација со министерствата, може да употребува еден од службените јазици и неговото писмо, а министерствата одговараат на македонски јазик и неговото кирилско писмо, како и на службениот јазик и писмото што го употребува граѓанинот.

Во органите на државна власт во Република Македонија , службен јазик различен од македонскиот јазик може да се користи во согласност со законот". Ние ваков закон сеуште немаме.

“Во единиците на локалната самоуправа, јазикот и писмото што го користат најмалку од 20% од граѓаните, службен јазик, покрај македонскиот јазик и неговото кирилско писмо, за употребата на јазиците и писмата на кои зборуваат помалку од 20% од граѓаните од единицата на локалната самоуправа, одлучуваат ограничењата на единицата на локалната самоуправа”. И, како што кажав, со овој амандман се заменува членот 7 од Уставот на Република Македонија.

Членот 3 од Деловникот на Собранието на Република Македонија гласи: “во работата на Собранието службен јазик е македонскиот јазик и неговото кирилско писмо.

Пратеник кој зборува јазик различен од македонскиот јазик, а кој го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во Република Македонија, може на седницата на Собранието и на седницата на работното тело да зборува на тој јазик.

Граѓани на други држави кои се поканети да учествуваат во работата на Собранието или да се обратат на Собранието, имаат право да зборуваат на својот јазик. Говорот одржан на јазик, различен од македонскиот јазик задолжително се преведува на македонски јазик”. Значи ова е одредбата од членот 3 од Деловникот за работа на Собранието на Република Македонија.

Во оваа прилика сакам да ви ја прочитам и точката 8 од Анексот -б на Рамковниот договор, која гласи: “На пленарни седници и во работните тела на Собранието, пратениците можат да се обраќаат на јазиците споменати во член 7, ставови 1 и 2 од Уставот, а тоа е сегашниот амандман 5 од Уставот”, којшто го цитирав претходно. Значи, во оваа прилика СДСМ и ДУИ јасно треба да кажат дали го поистоветуваат зборувањето, кое е наведено во Деловникот и според кој зборот остава впечаток дека етничките заедници кои се над 20% можат да водат седници на Собранието и на работните тела и на нивниот јазик со терминот обраќање, кој не остава таков впечаток односно тој термин не овозможува водење на седниците на Собранието и на работните тела на албански јазик.

Затоа, неопходно е како партии на власт да направат еусогласување на овие два термини и на тој начин да се разрешат дилемите, почитувајќи го Уставот и одредбата, која што ја цитирав од Рамковниот договор. Затоа, не треба да се дозволат дилеми околу службениот јазик во Република Македонија, кое е многу чувствително прашање и од тие причини имавме проблеми во функционирањето на работните тела на ова Собранието, каде што еве од почетокот на конституирањето на ова Собранието ние од денеска постојано имаме проблеми во врска со водењето на Комисијата за труд и социјална политика. Бидејќи оваа дилема не беше разрешена

на јасен и недвосмислен начин, со измена на членот 3 од Деловникот на Собранието, каде што ќе се кажеше дека службен јазик во Република Македонија е македонскиот јазик, пратениците имаат право да се обраќаат на мајчиниот јазик, зборувам за етничките заедници кои се над 20%, или некое друго решение со кое владеачкото мнозинство, бидејќи има над 61 глас односно има мнозинство во ова Собрание, ќе успее да го изгласа и да го донесе како конечно и недвосмислено решение и кое што ќе мораше да биде почитувано и од претседателот на Комисијата и од претседателите на сите едни комисии, кои припаѓаат на етничката заедница што е над 20% во Република Македонија.

Значи не решавањето на ова прашање, оставањето на решавање на ова прашање преку мислење на Комисијата за мандатно - имунитетни и деловнички прашања, која што беше доставено до ова Собрание, тоа не е доволно и остава простор да се водат вакви дискусии во ова Собрание, што го докажува и водењето на оваа дискусија по оваа тема. Значи дека се работи за неодговорност во однос на децидно имплементирање на Рамковниот договор, на начин кој ќе претставува можност и кој што нема да создава проблеми во однос на функционирањето ниту на Собранието на Република Македонија, ниту на работните тела на ова Собрание.

Од овие причини сметам дека не треба да молчите, треба да излезете како владеачко мнозинство, ги повикувам СДСМ и ДУИ да излезат и јасно и гласно да кажат, дали службен јазик во водењето на седниците е македонскиот јазик, или мислите нешто друго и можете да се договорите за нешто што ќе претставува различно од тоа.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Ве молам зборувајте по Предлогот, а не повикувајте по никој. Ќе се изјаснат.

БЛАЖЕ СТОЈАНОВСКИ:

Јас не повикувам по никој само укажувам дека има отворено прашање кое што стои нерешено и се работи за барањето и на нас како пратеници. Јас како член на Комисијата за труд и социјална политика, токму од овие причини не бев во можност да бидам на таа Комисија, да дискутирам и да ги анализирам сите закони од социјалната свера, кои што некои од нив и денес ги имаме на дневен ред, а воопшто не се разгледувани од страна на матичната комисија. Тоа не е во ред и мислам дека со тоа се согласуваме сите ние и факт е дека ова прашање мора да се реши со цел да можат тие комисии да работат нормално. Тоа е во функција на работата на

Собранието, на квалитетното разгледување на предлозите кои што доаѓаат пред се, од Министерството за труд и социјална политика, а претставува и расчистување на една дилема, која што пред се е дилема на коалиционите партнери кои што седат во Владата на господин Бранко Црвенковски, односно господинот Бранко Црвенковски и Али Ахмети нека седнат и нека кажат дали македонскиот јазик е службен јазик во Република Македонија, дали на тој јазик единствено можат да се водат седниците на Собранието и на работните тела или, тоа не е така и имаат некакво друго решение. Меѓутоа тоа да го знаеме сите и јасно и гласно тоа да биде расчистено.

Благодарам.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Има реплика г. Борис Кондарко.

БОРИС КОНДАРКО:

Почитуван колега Блаже Стојаноски, бидејќи повикавте јасно и гласно ќе ви одговориме. Не се точни наводите што ги изнесовте дека ова прашање не е решено, напротив уште во март минатата година на начин институционален кој го предвидува Уставот и Деловникот на ова Собрание, тоа го разгледуваше Комисијата за деловнички прашања и донесе конкретни и јасни и правно образложени заклучоци и достави мислење до Собранието. Тоа го добивте и вие како пратеник и од вашата пратеничка група имавте член на Комисијата кој гласаше за таквото мислење. Така да мислам дека не знам која ви е целта што сакате да ја постигнете. Сосема е друго прашањето што некои пратеници од вашиот коалиционен партнер не го почитуваат мислењето и ја блокираат работата на комисиите, меѓутоа, не можете да говорите во јавноста за такво право што постојат писмени документи дека ова прашање е решено таму каде што му е местото во Собрание, а не овде да споменувате некакви политички договори помеѓу лидери на политички партии. Значи вие имате член на Комисијата, дали не сте доволно координирани и тој гласаше за, како и пратеничката група на СДСМ, ЛДП и ДУИ. Значи да нема никакви дилеми ова прашање е решено во Собранието и тоа го констатираше и повторно Комисијата за деловнички прашања на вчерашната седница за која извештај повторно ќе добиете на писмено како пратеници.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

За контра реплика се јавува г. Блаже Стојановски.

БЛАЖЕ СТОЈАНОСКИ:

Господине Кондарко, прва работа за која што сакам да ви кажам дека ваш коалиционен партнер во Владата е ДУИ, а коалиционен партнер има само при формирање на Влада, тоа треба да ви биде јасно.

Втора работа, факт е дека Комисијата за труд и социјална политика не функционира, а за тоа одговорноста ја имаат мнозинството во ова Собрание, затоа што вие на недвосмислен начин не сакате да го решите ова прашање и зошто ви пречи да кажете јасно и гласно, како што велите дека во мислењето сте кажале, во Деловникот да стои дека македонскиот јазик и неговото кирилско писмо се единствениот јазик на кој што можат да се водат пленарните седници на Собранието и на неговите работни теле. Зошто не го кажете.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Повелете процедурално г. Коце Трајановски.

КОЦЕ ТРАЈАНОВСКИ:

Со оглед на тоа што Комисијата вчера имаше одржано состанок и со оглед на тоа што често се спомнува извештајот, а тој верувам дека е многу значаен за дискусијата на пратениците, јас барам пауза од 15 минути да ни се подели извештајот, бидејќи е еден од најзначајните документи врз основа на кои се води дискусијата.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Господине Трајановски вие имавте пауза од еден час. Во текот на расправата ќе ви се подели извештајот.

КОЦЕ ТРАЈАНОВСКИ:

Зборот ми беше за нешто друго претседателе. Не беше за ова. Зборувам јас за една квалитетна расправа, не заради одоговлучување.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Не можеме ние да даваме секогаш паузи, затоа што ова Собрание треба да функционира.

Ги молам службите извештајот да се подели додека се води расправата.

Процерудално има госпоѓата Ристана Лалчевска.

РИСТАНА ЛАЛЧЕВСКА:

Согласно членот 126, бидејќи цело време се расправаме околу извештајот на Комисијата за деловнички и мандатно имунитетни прашања, оваа Комисија има свој известител, кој согласно член 126, известителот на работното тело на седницата на Собранието ги застапува ставовите на телото.

Јас го замолувам известителот на работното тело да ги изнесе ставовите кои беа донесени на вчерашната комисија затоа што доцниме со печатениот материјал и известителот ниште не го спречува да ни ги изнесе ставовите.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Известителот имаше информација. Ќе го добиете извештајот.

Повелете г. Џевдет Насуфи.

ЏЕВДЕТ НАСУФИ:

Благодарам господине претседател, за жал, се гледа дека предлогот кој што сме го дале ние поттикнува потребен интерес и е нормално за оваа тема да се дискутира. Меѓутоа, јас жалам што г. Кондарко во оваа прилика, во својство на претседател на Комисија ги повторува некои грешки со кои се соочува нашата практика.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Господине Насуфи вие немате право реплика на реплика.

ЏЕВДЕТ НАСУФИ:

Добро, меѓутоа, мислам што се однесува на интерпретацијата дека Парламентарните комисии треба и можат да направат интерпретација на Уставот, во таа форма и на тој начин, мислам дека е нон сенс. Затоа што мислам дека толкување на правните норми преку политички волонтаризам е опасно во смисла на реализирање на правото кое што веќе со Устав е конституирано. Затоа тука беше и суштината на мојата забелешка.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Повелете г. Замир Дика имате збор.

ЗАМИР ДИКА:

Благодарам г. претседател, почитувани колеги пратеници,

Денеска повторно се отвора една тема по иницијатива на моите колеги да се дискутира во однос на употребата на албанскиот јазик. Иницијативата е покрената и се однесува на еден многу мал спектар, што се однесува во однос на тоа што се нарекува употреба на албанскиот јазик во Република Македонија. Меѓутоа, се надеваме дека оваа дебата ќе го освести парламентарното мнозинство за да ја третира оваа тема како што треба.

Во прв ред за да се анализира предлогот на колегите би сакал да признам дека членот 3 од Деловникот за употреба на јазиците се донесе во времето кога ние бевме на власт, тоа е неоспорен факт. Нема да навлезам во однос на причините зошто и како дојдовме до решение кое се спроведува во оваа форма. Доколку сака некој и при репликата може да разговараме за причините зошто е тоа како таков, меѓутоа, во тој мандат, во тој состав се донесе едно право за употреба на албанскиот јазик, кој се судира со многу начела од универзалното начело за употреба на јазиците, духот на Рамковниот договор, амандманот В на Уставот итн. Сегашната Влада доби мандат да ја води државата токму во име на ставање крај на конфликтот и реализација на Рамковниот договор, имајќи предвид колку се вложи за реализација на овој Рамковен договор, кој во суштина треба посебно албанците да ги стави во еднаква положба во државата и ние ја поздравивме подготвеноста на Владата, дека ќе се подобрат некои решенија, кои ќе бидат во согласност со новата реалност. Еве веќе повеќе од една година помина од нивното владеење и за жал положбата на официјалната употреба на албанскиот јазик во Република Македонија и нејзините институции во секојдневниот живот, сведочи за спротивното и постепено доколку се продолжи со оваа динамика третирањето на албанскиот јазик во институциите ќе дојдеме до заклучок дека ќе се запрашаме дали постои само вербална добра волја или пак таа ќе се спроведе во секојдневниот живот. Ова го велам затоа што правните норми и законите самите по себе не гарантираат дека тие ќе бидат и почитувани. Треба да се има предвид дека после 2-3 месеци, доколку донесеме еден закон нему му требаат најмалку 5-6 месеци да почне да се имплементира. Значи едно право кое според нас претставува столб на Рамковниот договор, столб на еднаквоста меѓу народите во Република Македонија, столб на

идентифицирањето на албанскиот народ во Република Македонија. Значи едно такво право не само што не се одложува, туку јас ќе се обидам да докажам дека е се редуцира. Овој предлог, ова решение, предложено од моите колеги прво се заснова врз уставните измени кои се засноваат токму врз Рамковниот договор. Кога го прочитав амандманот неколку пати, меѓутоа за жал, логиката посебно на македонската политичка елита дека сите правни норми посебно и тие уставни да ги толкуваат на рестриктивен и ригиден начин. И токму овие рестриктивни и ригидни толкувања и на минатиот Устав, но и на Уставот на СФРЈ или на поранешна Југославија резултираа со распадот на Југославија, па можеби и со кризата во Македонија. Дали се сеќавате дека во поранешна Југославија според Уставот сите беа еднакви, се гарантираше со уставни норми братството и единството, меѓутоа, тие посебно за албанците останаа виртуелни права и никогаш не се реализираа и не се имплементираа во практиката.

Ние оценивме дека и покрај тоа, македонската политичка елита, но и сите други кои се партиципенти во власта ќе го изменат и начинот на толкувањето на уставните и правните законски норми кои се однесуваат на имплементацијата на Рамковниот договор која во суштина значи рамноправност.

Јас ќе се обидам да дадам едно толкување кое сигурно ќе биде и објект за дискусија во законот за употреба на јазиците кој тука се промовира на еден нејасен начин според мене. Амандманот В ставот 2 вели дека секој друг јазик кој го говорат повеќе од 20% од населението исто така е официјален јазик предвиден со овој член. Во овој член потоа во продолжение во ставот 5 се вели: “под државни органи се подразбираат Парламентот, Владата и судството во Република Македонија, официјален јазик освен македонскиот јазик ќе се регулира со посебен закон”. Значи во членот 5 се вели дека употребата на албанскиот јазик во државните органи и во Парламентот и во Владата ќе се регулира со посебен закон и во судството. Ние закон за употреба на албанскиот јазик до овој момент немаме. Затоа се јавува дилема со кој закон во многу сектори од власта ќе се користи албанскиот јазик. Дали може тоа да биде некој напишан закон да биде повисока норма од уставната норма. Значи вината што оваа Влада сеуште нема донесено закон за употреба на албанскиот јазик кој претставува уставна обврска и услов според Рамковниот договор, тогаш додека не дојде до еден таков закон, треба да важи уставниот амандман кој вели дека албанскиот јазик е втор официјален јазик, посебно во државните органи, каде спаѓа и Собранието.

Мислам дека СДСМ е свесна за начинот на кој делува во областа на употребата на албанскиот јазик во Република Македонија. Во недостаток на закон за употреба на албанскиот јазик во државните органи, со разните пролонгирања, одложувања кои се прават во договор меѓу коалиционите партнери се одоѓовлекува донесувањето на законот, а во меѓувреме се донесуваат закони, кои на парцијален начин ја потврдуваат употребата на албанскиот јазик. Значи законот не се носи, меѓутоа, во меѓувреме се носат други закони и норми кои ја редуцираат употребата на албанскиот јазик и неговата употреба се регулира на парцијален начин. Да го спомнам тука Законот за патни исправи. Законот за патни исправи влегува во сверата на законот за употреба на албанскиот јазик. Значи немаме закон и со други акти се ограничува употребата на албанскиот јазик. Овој закон за употреба на албанскиот јазик ја дефинира употребата како индивидуално право, а не како колективно право за албанците кој што произлегува од Уставот, од Рамковниот договор и од правото кое сме го имале на крајот на краиштата.

Друг пример на закон е Законот за измена на високото образование, членот 95 став 5 доколку се сеќавам добро, и таму употребата на албанскиот јазик во високото образование.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Зборувајте за точката на дневен ред ве молам. Законот за образование не е точка на дневен ред. Коректни сме сите мислам за измени и дополнувања на Деловникот на Собранието.

ЗАМИР ДИКА:

Господине претседател, јас сакам да го образложам барањето на нашата парламентарна група и немојте да ме прекинувате во моето образложение, затоа што се работи за едно многу значајно прашање, а јас ќе останам во рамките на давање примери за да го образложам основаноста на предлогот на моите колеги. Значи Законот за измена на високото образование член 95 алинеја 5, не сум точно сигурен, правото на употреба на албанскиот јазик во високото образование повторно се ограничува на студиски програми кои се однесуваат на зачувување на националниот идентитет итн. Повторно тука се парцијализира употребата на албанскиот јазик и во високото образование. Значи со други законски и подзаконски акти кои се донесуваат, кои се носат во Министерството значи со одоѓовлекување на

донесување на законот на албанскиот јазик, со овие законски и подзаконски акти се прави редуцирање на правото на употреба на албанскиот јазик.

Предлагачите на измените во Деловникот, исто така, тргнуваа од еден друг елемент. Ќе го повторам тоа што го кажа господинот Илјаз халими, затоа што сметам дека ова е еден аргумент кој треба да ги убеди моите колеги пратеници. Во “Службен весник на Социјалистичка Република Македонија” од 1986, 1988 и 1989 година, во членот кој се однесува на употребата на јазикот во поранешното Собрание на Република Македонија, во тоа време се гарантира и тој Деловник бил многу полиберален отколку денешниов плуралистички Деловник. Незнам дали ќе може да се најде некој политички фактор или некој поединец кој има одговорност од електоратот, кој може да прифати за својот народ едно решение кое е помалку од нешто што се имало порано. Не говорам за она што заправо му припаѓа. Затоа, нема да запрат нашите барања се додека не се постигне во најмала рака правото што сме го имале порано, во најмала рака за употреба на албанскиот јазик и секое одолговлекување само може да ги зајакне овие наши гласови, кои еден ден не донесоа до еден конфликт и доколку се продолжи да се одолговлекува прашањето на употребата на албанскиот јазик, повторно претставува опасност на рециклирање на кризата. Значи, во тоа време во 1986, 1987, 1988 година сме имале право, но неznam колку тоа е користено, меѓутоа, постоело правото и во членот 61 тоа стои. Материјалите кои пратеникот албанец или тогаш од турската националност ги прима и кои се однесуваат на точките на дневен ред треба да бидат на неговиот мајчин јазик. Еве, веќе една година и нешто работиме со еден деловник и покрај Рамковниот договор, кој е многу далеку од таа норма. Да не зборувам за правото дека албанскиот јазик треба да биде втор официјален јазик.

Исто така, мислам дека треба колегите пратеници да го прифатат овој предлог и од аспектот на универзалната употреба на јазиците или од хуманитарниот аспект на употребата на јазиците. Јас неznam за нашите колеги македонци, како би им било на нив, доколку се дозволи правото да говорат на мајчин јазик, значи само да говорат, а во меѓувреме сите материјали кои се однесуваат на точката од дневниот ред - еве на пример колку ги имам пред мене, сите се на друг јазик, или јазик кој не им е мајчин, а тука се работи за една највисока законодавна институција, каде една запирка или точка во правната терминологија, кога анализираме некој закон, се знае колку може да биде значајна доколку лошо се интерпретира или преведе. Вие гледате дека ние постојано запишуваме. Запишуваме затоа што кога имаме некоја реплика за некое прашање, за кое пред нас е македонскиот текст на законот и

амандманот, ние мораме да ги запишеме тие правни термини бидејќи не можеме во моментот веднаш да реагираме или едноставно не сме рамноправни ниту во дискусијата ниту во аргументирањето.

Мислам дека се исполнети условите, имајќи ја предвид изразената волја од страна на Владата и аспектот на универзалните норми на Уставот и досегашната пракса, мислам дека сите услови се исполнети, почитувани колеги, сите заедно да прифатиме едно право да бидеме рамноправни и да го прифатиме понуденото решение, а во меѓувреме доаѓа моментот кога треба да се отвори и темата на официјалната употреба на албанскиот јазик во Република Македонија.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Повелете господине Ружди Матоши.

РУЖДИ МАТОШИ:

Благодарам господине претседател.

Почитувани колеги, денес зборуваме за едно значајно прашање, а тоа е употребата на албанскиот јазик во Парламентот и се разбира дека ова не ги тангира граѓаните на Република Македонија, туку не допира директно нас. Меѓутоа, ако се маргинализира ова тука, значи ќе се маргинализира албанскиот јазик и кај граѓаните.

Почитувани колеги, минатата година, значи сега веќе една година, во организација на Националниот демократски институт на САД посетив два билингвални односно двојазични парламенти, Парламентот на Белгија и Парламентот на Финска. Таму ми остави голем впечаток Финскиот Парламент каде швеѓаните беа 5,6% од населението во Финска и карактеристично беше тоа што во тој Парламент беа забележани сите имиња на пратениците пред нив, сите имиња господине претседател беа забележани на два јазика, запишани на два јазика, а додека во еден дел од Парламентот на еден ѕид беа запишани сите имиња на пратениците и на фински јазик и на шведски јазик, а швеѓаните во Финска се 5,6% од вкупното население. Овој аргумент го споменувам затоа што ние денес дискутираме за имедијатно прашање за функционирање на Парламентот, за разни прашања, а можеби за некого се и смешни. Ние денес тука разговараме за визит карти, за податоците на пратениците, говориме за веб страницата на Парламентот, за структурата на вработените во Парламентот, за Деловникот на Собранието, кој како материјал не е преведен на албански јазик. Говориме за материјали што не се

преведуваат на албански јазик, говориме за теми за обраќање на албански јазик и во Парламентот и во комисиите на Парламентот.

Господине претседателе, ако бидам во делегација со министерката за надворешни работи, госпоѓата Илинка Митрева, ќе бидам дел од делегацијата и таа ќе елаборира некоја функција за интеграција во Европа, за тоа како Македонија просперира кон оваа интеграција, додека во истата комисија ако земам збор и ги претставам овие проблеми што ги кажав тука за визит картите, податоците на пратениците, веб страницата, структурата на вработените, Деловникот на Собранието, обраќањето во Парламентот и така со ред, ви гарантирам господине претседател дека министерката или госпоѓа Митрева, министер за надворешни работи на Република Македонија пред таа парламентарна комисија на Европа ќе се вцврви или ќе реагира на неконтролиран начин, затоа што ова се теми кои сами по себе создаваат демократски амбиент и ние тука сме за да создадеме демократски Парламент.

Затоа, разбираам како во парламентарната група за соработка со Европскиот Парламент сте ги отстраниле пратениците од ДПА и одите на автономен начин, значи со парламентарни групи составени само од македонци и една пратеничка од ДУИ, што значи бегате од транспарентноста, ја избегнувате транспарентноста, вистината и не сакате ние како ДПА овие елементи да ги кажеме пред европските механизми. Меѓутоа, ние имаме свои канали на соработка и верувам дека сите европејци и институции во Европа ги знаат овие феномени, меѓутоа, тие го гледаат нашиот менталитет, за тоа дали сме за демократски амбиент, дали сме се освестиле, дали имаме логика и така со ред.

Знам што ќе каже господинот претседател и сите колеги, сите знаат што значат визит картите. Тоа се едноставни карти, нешто со што пратеникот врши една услуга за да на автоматски начин запознае некое лице кое за прв пат го гледа или за оперативни прашања тој да ја подели својата адреса на директен начин. Меѓутоа, овде немаме разбирање и Парламентот во име на Уставот и Деловникот вели дека пратениците албанци немаат право и Парламентот не е обврзан на пратениците албанци да им даде визит карти на албански јазик. Јас сум имал контакти со многу фактори од Меѓународната заедница и кога сум им кажал дека 20 пати, заедно со колегите од ДПА, сум ги дал податоците како пратеник албанец што е во овој состав, сум ги дал податоците на албански јазик и според Охридскиот договор секој граѓанин кој припаѓа на заедницата што има над 20% во органите на државата може да се обрати на својот мајчин јазик. Од ова право нашата парламентарна група на ДПА,

податоците како пратеници во почетокот кога се инсталираше овој Парламент, сме ги дале на албански јазик. 20 пати ни ги вратиле, 20 пати сме ги испратиле повторно на албански јазик. Се разбира, се додека не реагира некој профил од некоја амбасада и рекол не ги враќајте веќе затоа што е срамота, тоа е елементарно прашање. Логично е Парламентот на својата веб страница да инсталира една страница податоци кои ќе бидат на албански јазик, затоа што 25,7% во Република Македонија се албанци и тие сакаат да знаат што има во Парламентот, како функционира Парламентот и тие податоци зошто да не бидат, односно што ја чини Република Македонија или Парламентот да имаме една веб страница на албански јазик, што значи граѓаните албанци ќе можат да ја отворат таа веб страница и да научат многу феномени кои за нив се енигматски, односно до сега не им се познати.

Структурата на вработените - се разбира и тоа е едно прашање кое треба да се реши во Парламентот, затоа што албанската структура во Парламентот е сиромашна.

Логично е и Деловникот на Собранието на Република Македонија, господинот претседател, задолжително да се преведе на албански јазик, денес, утре. Деловникот е само на македонски јазик и како таква книга постои само на еден јазик. Значи, органите во Парламентот немаат расположение и политичка волја ова прашање да ни го сервираат нам, на пратениците албанци и Деловникот на Собранието да биде на албански јазик.

Исто така, и материјалите, господине претседателе. Тоа е хендикеп, почитувани колеги, затоа што со секој пратеник со кој разговараме во Европа, тие констатираат дека тоа е елементарно право кое треба да функционира и пратениците албанци да имаат можност сите материјали и сите работи кои ги доставуваат органите во Парламентот треба задолжително да бидат и на албански јазик.

Се поставува прашањето зошто албанците немаат право да се обратат во Парламентот на албански јазик. Се разбира, зошто немаат албанците право и да ги водат комисиите на албански јазик. Тоа е карактеристика и феномен кој постои овде, бидејќи кога почна да функционира овој Парламент, во две комисии и ДУИ ја бојкотираше работата и два пати се свикаа комисиите, два пати тие претседавачи на тие групи на парламентарните комисии ја бојкотираа работата, односно ги почнаа седниците на албански јазик, а пратениците македонци ја бојкотираа работата. Ако продолжеа уште малку со таа метода на работа, јас ви гарантирам дека денес ќе се користеше албанскиот јазик и ќе ги водеа комисиите во македонскиот Парламент

на албански јазик. Затоа е хендикеп што ДУИ прави ниски пазари и комисиите кои треба да се водат и на албански јазик во македонскиот Парламент ги испазари со толкување на Парламентот на албански јазик на Третиот канал на телевизијата, што значи дека тоа е голем хендикеп затоа што во соседните држави, на пример, во Бугарија три телевизии ги пренесуваат седниците на Парламентот на директен начин, во Албанија две телевизии ги пренесуваат седниците на Парламентот директно и вие самите, со инсталирањето на Третиот канал, кој што е посветен на албанците во Македонија, требало на автоматски начин да ги толкува седниците на Парламентот на албански јазик, а не да се прават пазарења кои се само на штета на албанците. Тоа значи требало да се одржи темпото, темпото на идејата дека албанците имаат право да ги водат комисиите на албански јазик, затоа што никаде во Деловникот не се вели дека немаат право. Нека се соберат правници и нека ми дадат аргументи дека албанците немале право да ги водат комисиите на албански јазик. Ова е голем хендикеп, за тоа како толку лесно се измамија и сега ова функционира како дефект, што значи дека комисиите продолжуваат со работа и се водат само на македонски јазик. Јас сум слушнал гласови токму од владиниот фактор, во разговори со меѓународниот фактор, кои велат дека ние сме сиромашна држава за да се водат седниците на албански јазик, тоа е тешкотија, немаме материјални услови, не можеме да создадеме персонал на забрзан начин и така со ред. Јас ќе направам една мала споредба само со Косово, како таму функционира двојазичноста и колку добро тие го аплицираат тоа. Пратениците срби во косовскиот Парламент се 15 на број.

Тие генерално го користат српскиот јазик. Материјалите ги добиваат на српски јазик, ги водат комисиите на српски јазик и нема тука ништо лошо. Меѓутоа, лошото е тие што го уживаат ова право и оваа бенифиција на двојазичност на генерален начин ментално не се добро затоа што тие сакаат да поделат еден дел од територијата на Косово, да отцепат. Овде во Македонија ние го имаме спротивното. Албанците сакаат да говорат во комисиите на албански јазик, сакаат материјалите да ги добиваат на албански јазик, сакаат да имаат Деловник на албански јазик и да имаат полна структура колку што е и процентот. Сакаат и визит картите да им бидат на албански јазик, меѓутоа инсталираниот менталитет од времето на СДСМ и неефикасноста на ДУИ за да се одбрани овој албански интерес го маргинализираат и продолжуваат да го маргинализираат ова прашање. Затоа, повеќе логички отколку врз основа на право затоа што кога се инсталира Охридскиот договор имаме еден постулат 1,4 што значи тоа е душата на Охридскиот договор кој што постулат вели

една современа демократска држава во природен тек на развој и свое создавање треба постојано да обезбеди свој устав кој што целосно треба да ги исполни потребите на сите свои граѓани во согласност со највисоките меѓународни стандарди, како и самите да се развиваат постојано. Ако вие почитувани пратеници и Владин состав кој што е тука, работите во духот на овој постулат и разбирате што значи демократски амбиент предлогот на ДПА за инсталирање на албанскиот јазик на нормален начин да функционира во парламентот ќе го гласате и дури ќе го подржите и со овој акт ќе му покажеме и на меѓународниот фактор и на ЕЗ, и на САД и НАТО дека ние сме одлучиле да создадеме демократско мислење, сме одлучиле да направиме елементи за да се придружиме на Европа и нема да правите проблем. Додека вие ако не работите во духот на овој постулат и продолжувате на плиток начин да ги гледате прашањата и Охридскиот договор Ви гарантирам дека ние од Европските институции и НАТО ќе добиеме едно големо не, кое ќе не врати и ќе ги чини граѓаните на Република Македонија скапо.

ЛИЛЈАНА ПОПОВСКА:

Има збор г-динот Исмет Рамадани.

ИСМЕТ РАМАДАНИ:

Почитувано госпоѓо потпретседател, почитувани пратеници,

Како пратеник односно претставник на ПДП, како партија која учествуваше и е потписник на Рамковниот договор имам обврска јас да го дадам своето мислење во врска со предлогот на колегите Халими и Насуфи во однос на измената на членот 3 од Деловникот каде се говори пред се за употребата на јазикот. Во овој случај употребата на албанскиот јазик во водењето на комисиите и на Парламентот.

Сакам да кажам дека кога говориме за овој проблем добро е од самиот почеток, а ми се допаѓа што и дебатата е на доста високо академско ниво, да ги оставиме на страна каприците и на ездите, за тоа од каде доаѓа предлогот, кој го предлага, зошто се предлага, туку тука да го споиме и моралниот и политичкиот и правниот аспект.

Доколку моралниот аспект го разгледаме тогаш тука треба да покажеме максимална толеранција кон јазикот и кон оној што говори друг јазик односно албанските пратеници, а исто така и толерантност кон македонскиот јазик. Тука треба да дојде максимум до израз разбирањето за јазикот кој го пишува тој што живее со тебе и тој што го говори и што живее со тебе. Јас се радувам како пратеник, што како човек на оваа говорница не сум излезен да кажам ниедна реченица, за некого да му го спречам, негирам неговиот мајчин јазик. За мене е ова

едно морално задоволство. Би се застрамил многу и би се чувствувал многу лошо во овој момент доколку на ова говорница излезе и говорев или цитирав членови и разни алинеи на разни договори со кои на неког би му го попречил или негирал правото да го употреби својот мајчин јазик.

Ние веќе сме постигнале едно нормативно ниво за употреба на албанскиот јазик во овој парламент, за среќа преку Охридскиот договор, меѓутоа, за жал некаде за малку не сме имале храброст како политичка така и морална до крај ова до крај д го допрецизираме на задоволство на сите што сме тука. Се сеќавам многу добро од тогаш дека претставникот на ПДП на комисијата кога се говореше за деловникот на овој парламент го подели своето мислење, со еден збор проблемот повторно го враќа на дискутирање. Пратеникот кога се обраќа на парламентот од англискиот збор адрес и тогаш се има земено едно толкување од венецијанската комисија која обично ги толкува овие проблеми и беше позитивно тоа дека да му се обраќаш на парламентот значи и да ја водиш комисијата на својот мајчин јазик.

Кога ги имавме сите овие елементи предвид тогаш минуваме на толкување и на Охридскиот договор и на амандманот 5 на Уставот. Доколку се толкува на позитивен начин на претходно расчистувајќи ги сите оние норми кои се однесуваат на моралните норми, на толеранцијата, разбирањето во однос на јазикот и се направи позитивно толкување на амандманот 5 алинеја 2 и алинеја 5 доколку добро се прочита и се протолкува со добра волја, позитивно се толкува го оправдува овој предлог за измена на Деловникот односно членот 3 за употреба на јазиците и водење на комисиите, затоа што на крајот на краиштата могу често користиме една реченица, кој е претседателна парламентот, дали е тој првиот прв меѓу еднаквите. Кој е првиот на комисија составена од пратеници, тоа е повторно првиот меѓу еднаквите пратеници колеги. Доколку сето ова го имаме предвид тогаш правото постои од правен аспект. Тука, може би натаму се влече проблемот поради тоа што некои колеги спомнаа дека ние немаме закон за употреба на јазиците и затоа и многу години јас сум сведок, кога велам сведок подобро да кажам и активен учесник. Секогаш кога сме говореле за закони од разни сфери и во моментот кога се говорело за некоја алинеја или одредба секогаш на јазиците сме имале многу жешки дебати, дебати кои што не коштале многу во минатото, и обично сме ги ззатворале со нагласување на мнозинството што може да се случи и денес, повторно со надгласување мнозинството може да надгласи и повторно ќе се реши еден ваков проблем, како и многу други проблеми кои што се решавале со надгласување. Затоа јас сум поборник и ги подржувам оние кои мислат дека треба да се усвои оваа

измена, да не се користат ограничувања таму каде што не треба, да не се ограничува употребата на јазикот таму каде што не треба, затоа што ова не само што е колективно право, кое е фактички и разграничено со бројката од 20%, меѓутоа тоа е и лично, индивидуално човечко право засновано врз многу повелби кои се однесуваат на човековите права било европски или светски. Тука едноставно ни треба поголема толерантност да не се разбираме погрешно меѓу себе, да не создаваме ситуации кои не ни се потребни. На крај ќе завршам со тоа што ќе речам дека јас лично мислам дека треба да се поддржи една ваква измена и дополнување на Деловникот, како што е предложено.

ЛИЛЈАНА ПОПОВСКА:

Има збор пратеникот Абдулади Вејсели.

АБДУЛАДИ ВЕЈСЕЛИ:

Почитуван претседавач, почитувани колеги и колешки пратеници,

Сигурно кога одпочна дебатата за овој предлог мислев дека ќе има поширок интерес затоа што мислам дека е општ интерес не само на албанците во Република Македонија, туку малку поширок интерес на сите во Република Македонија, затоа што народната поговорка вели ако не сме сите задоволни, ако еден дел од ова население не е од ова задоволно, тогаш не може да биде задоволно ни целото население во Република Македонија. Денес имаме предлог за измена на членот од Деловникот кој што е во врска со употребата на јазикот. Предлог кој што јас можам да го окарактеризирам како предлог на место, предлог кој што ги има сите знаци за прифаќање, усвојување од овој Парламент. Затоа што нема никаква вина овој Парламент и овој Парламентарен состав ако има нови договори и нови политички договори освен Охридскиот договор. Се знае дека кризата во Република Македонија заврши со самиот потпис на Договорот или на Рамковниот договор во Охрид, кој што е потпишан од тогашните партии кои што доминираа во парламентарниот состав. Значи, двете македонски политички партии и двете албански. Мислам дека тука се има тенденција од политичкиот дел, македонски политички дел, да се злоупотреби тој Охридски договор, и да се злоупотреби амандманот 5 од Уставот, околу употребата на албанскиот јазик во Република Македонија.

Дали ние сакаме или не сакаме да прифатиме фактите се над се. Треба еднаш засекогаш да си кажеме стоп самите на себе си, зборувам за тие кои што сакаат да го оспоруваат еден службен јазик во Република Македонија. Во Република Македонија службен јазик освен македонскиот јазик е и јазикот на 20% од општиот број на населението во Република Македонија. Тоа е албанскиот јазик. И за ова

секогаш треба да бидеме начелни и децидни и кога земаме на себе да го толкуваме Уставот, Деловникот, Рамковниот договор, секогаш треба да го имаме предвид ова дека во Република Македонија нема само еден службен јазик, туку има два службени јазици.

Продолжуваме понатаму, ќе почнам малку од пожетокот од самиот момент на Охридскиот договор. Од самото потпишување на тој Охридски договор. Кога двете страни седнавме, од една страна албанската од друга страна македонската страна и имавме посредник меѓу нас тоа беа претставниците од ЕУ, и од Соединетите Американски Држави и тука требаше да се изнајде начинот и да се најде решение за создадените проблеми и да се најде еден политички договор кој што ќе даде крај на конфликтот во Република Македонија. Тогаш, почитувани пратеници од македонската страна до албанската страна имаше неколку барања кои што албанската страна ги прифати и тоа е унитарниот карактер на државата на Република Македонија. 2. Признавање на името на Република Македонија и албанците заедно со македонците било каде да се во меѓународни средби, да работат во оваа насока и 3. Знаете добро дека македонскиот народ има проблем со македонската црква и нејзино непризнавање од страна на Србија.

И во овие три услови кои ги поставија македонците до албанците никогаш не рекоа не, туку во тој момент рекоа дека ние ќе ги прифатиме сите овие кои што се во интерес на Државата Република Македонија иако не се во посебен интерес за албанците, туку се во интерес на мнозинскиот народ кои што живеат во Република Македонија, во интерес на самата држава во која што живеат албанците. И ние како албанци овие ваши барања ќе ги прифатиме. Меѓутоа албанците само едно прашање до политичкиот македонски камп, или до потписниците на договорот. Тоа беше да се сочува јазикот и да се дозволи поширока употреба на јазикот во Република Македонија. Затоа што јазикот, за албанците е свето прашање.

Прво, дека во Република Македонија преку јазикот се нагласува дека има албанци, се идентификуваат албанците.

Второ, знаете дека во светот живее еден голем број на албанци. Тие не припаѓаат само на една вера. Не само на муслимани. Туку, припаѓаат на три конфесии и преку јазикот на сите албанци се соединуваат во едно заедничко тело. Затоа од македонската страна секогаш се барало да се почитува јазикот на албанците, или албанскиот јазик во Република Македонија. Оваа предност сме ја имале и ја имаме, затоа што македонската страна и тие кои учествувале во разговорите прифатиле едно вакво прашање и нема да бидат рестриктивни и

ригидни во употребата на Албанскиот јазик во Република Македонија. Значи, почнувајќи од администрацијата, комуникацијата на граѓаните со државните институции.

Во оваа насока, овие гаранции се гарантирани од Меѓународниот фактор. Ова сме се обиделе да го имплементираме во Деловникот што беше усвоен од минатиот состав на Парламентот. И сега, овде излегуваат определени индивидуалци, професионалци, правни експерти кои знаат да го толкуваат Уставот Деловникот итн. Прво кога се направи Охридскиот договор, не толкувавме ниту Устав ниту Рамковен договор, ниту за основа земавме други правни прашања, туку кога се направи Охридскиот договор, тоа беше политички договор и беше наша политичка волја и на македонците и на албанците, да се постигне согласност, со консензус за некои прашања кои ги немаа албанците до пред почетокот на кризата во Република Македонија. Оваа политичка волја е напишана во Рамковниот договор. Врз основа на Рамковниот договор е составен и Уставот и Деловникот за работа на Парламентот на Република Македонија. Другите толкувања кои може да се направат, рестриктивни и ригидни се неприфатливи за нас како албанци во Република Македонија, посебно зборувам од иметот на ПДП. Нови договори освен Охридскиот договор исто така се неприфатливи. На ова треба да се стави крај. Ние имаме договор меѓу албанците и македонците во Република Македонија и треба да се придржуваме кон правилата. Ако не на другите правила тогаш на човечките и моралните правила кои треба да ги имаме сите ние тука.

Како може да излезе пратеник на говорницата на Парламентот и да рече албанците немаат право да ги водат комисиите и албанецот нема право да го води Парламентот на својот мајчин јазик. Еве еден конкретен пример.

Дојде пратеник кој не го знае македонскиот јазик и треба да се избере претседател на Парламентот. Сега заради тоа што не го знае македонскиот јазик, тој неможе да биде претседател на Парламент? Или дојде можен кандидат за пратеник, стане пратеник на овој Парламент, не го знае македонскиот јазик. Зарем неможе да биде претседател на некоја комисија? Ако се ова тие прашања, тогаш повелете и речете албанците, албанците може да го употребат на лимитиран начин.

Знаете зошто дошло до ова? Затоа што немаме законска регулатива. Постои правен вакуум.

Кој е виновен што не се донесува закон. Имаме акционен план на Владата и треба да се усвои општ закон за употреба на јазиците. Тој до ден денес го немаме во Парламентот. Пред неколку дена слушнав дека излегува министерот за правда и

вели, сме во подготовка на закон за подготовка на јазиците. Излегува потпаролот на Владата и вели, ние ова го демантираме затоа што Владата не дала наредба да се подготви закон за употреба на јазици. Ова се факти. Тие не произлегуваат од мене туку се факти, тоа што го гледаме по медиумите. Ова е вистина дека Владата нема ни на крај памет да подготви закон за употреба на јазиците.

Зошто ни смета неупотребата на албанскиот јазик.

Дојде Законот за одбрана и јас како пратеник таму побарав, затоа што тука не е определено и нема член во тој закон кој предвидува употреба на јазикот во Министерството за одбрана. Некој таму од претставниците на Владата тогаш рече не, овој закон не предвидува употреба на јазиците, туку предвидува употреба на јазикот во служба на АРМ. Го видов законот за служба во АРМ и таму само заклетвата можеше да се дава на албански јазик. Значи треба да се донесе општ закон за употреба на јазиците на Република Македонија.

Понатаму, во средбите што ги имаме кај претседателот Трајковски во 2001 година до пред неколку дена, на лидерската средба исто така е изразена една волја да се усвои закон за употреба на јазиците. Дадена е гаранција од страна на партиите на власт дека набргу ќе имаме закон за употреба на јазикот, кој ние навистина тука треба да го разгледаме, што значи тој закон, дали тоа ќе биде еден либерален закон кој навистина ќе ги направи рамноправни граѓаните на Македонија, ќе биде закон кој ќе им овозможи на албанците да го користат нивниот јазик, каде било во институциите на Република Македонија, или пак ќе биде еден ригиден закон со кој ќе се лимитира и ограничи употреба на албанскиот јазик, како што е случајот сега во Парламентот. Каде е правдата? Службениот весник може да го објавува законот на албански јазик, а материјалите кои ги добиваат пратениците, пред да се усвои законот и другите материјали се само на македонски јазик. Дали еден пратеник треба да се подготви на својот мајчин јазик или не.

Второ, неразбирливо е, од страна на македонските пратеници да се спречи употребата на албанскиот јазик на пратениците во комисиите. Кои се тие големи трошоци кои треба да ги направи Парламентот, доколку плати уште двајца-тројца преведувачи, плус. Доколку е тоа финансиска пречка, тогаш да седнеме и како Парламент да кажеме дека нема доволно средства државата нема доволно приходи. Меѓутоа не треба сега членот 3 од Деловникот да се толкува или членот 7 од Уставот или амандманот 5 кој што го заменува членот 7 дека албанците и да се каже дека албанците не можат да ги водат комисиите на албански јазик и

парламентарните седници. Тогаш почитувани колеги ќе треба Рамковниот договор и самиот Устав да пишува поинаку. Официјален јазик во Република Македонија е македонскиот, неговото кирилско писмо. Официјален јазик во Република Македонија исто така е јазикот кој што го говорат над 20%, кој што го говори еден јазик, еден народ кој што претставува 20% и тука да пишува потоа со исклучок кога пратениците албанци ги водат пленарните седници и комисиите на Парламентот. Тогаш дали ние би го прифатиле тој деловник кога го донесовме, вие знаете колку проблеми ние сме имале во усвојувањето на овој деловник во минатиот парламентарен состав. Се замешаа канцелариите на Европската Унија на Амбасадата на САД, додека дојдовме до едно прифатливо решение дали мислите тогаш да албанците го прифатија тоа да не ги водат седниците на комисиите на албански јазик. Меѓутоа, многу е дециден членот 3 во Деловникот во кој што се вели дека официјален јазик е македонскиот јазик, меѓутоа, веднаш следи втората алинеја дека пратеникот кој што говори друг јазик од македонскиот а тој јазик кој што го говорат најмалку 20% од населението на Република Македонија може на пленарните седници на Собранието како и на седниците на работните групи да говорат на својот мајчин јазик. Сега каде стои тоа со кое што ни забранува да говориме, да ги водиме седниците на албански јазик. Тогаш тука требаше да нема точка, да има запирка и да се каже со исклучок на претседавањето со парламентарните седници и со комисиите. Доколку тука имаше нешто такво, дали тогаш ќе имаше некој балкански пратеник кој би гласал за овој деловник. Верувајте дека би немало. Меѓутоа, ова беше договорот. Сега може кој како сака да го толкува ова. Јас ве молам ваквите толкувања не треба да ги правиме врз етнички основи. Македонија ништо не го убедува, колку комисиите кои ги води албански пратеник да бидат водени на албански јазик. Напротив, тогаш Македонија само добива, затоа што се зголемува разбирањето, взаемното разбирање меѓу различните етнички заедници во Република Македонија. И што ќе мисли тој обичниот граѓанин во базата кога се вели дека има еден документ кој што ни го забранува користењето на албанскиот јазик. Тоа е вистина несфатливо. Затоа јас помислив дека во оваа насока самиот предлог кој е даден тука ќе ја имаме поддршката, не само на албанските прашања во кој воопшто не се сомневам, меѓутоа и од албанските прашања и да дојдеме до еден консензус во кој ќе се покаже дека никому ништо не му забрануваме, туку само го бараме она што ни следи како граѓани на Република Македонија.

Во оваа насока јас мислам дека ние сеуште доцна треба да имаме една дебата и да разговараме со аргументи, со добри зборови, со зборови кои што

навистина ќе создадат услови и клима да не само ние да бидеме усогласени меѓу себе. Ние сме тука за да ги усогласиме и да внесеме хармонија меѓу сите граѓани кои што не донеле тука да ги претставуваме. Многу е лесно да се игнорира еден проект, да се игнорира еден предлог и на крај со кревање на два прста да се одлучи за судбината на граѓаните, да се одлучи за судбината на претставниците на граѓаните кои што ние ги претставуваме тука во Собранието. Затоа, јас мислам дека не е добро да се одбие овој предлог. Доколку е потребно има и други варијанти. Еве да седнеме сите заедно и да го преработиме. Доколку предлагачот има некоја грешка ние можеме да ја подобриме, меѓутоа, не треба да се спречи, да се забрани употребата на јазикот. Ова навистина е несватливо за мене како пратеник. Меѓутоа, исто така несватливо за сите граѓани во Република Македонија. Како можам јас да го имам правото да зборувам на мојот мајчин јазик а другиот не. Официјалниот македонски јазик е официјален само во меѓународните односи. Уставот не предвидува дека албанскиот е официјален, меѓутоа тука влегува тој 20%, додека пак во меѓународната комуникација тоа сме го прифатиле. Тука е само македонскиот јазик, неговото писмо. Во внатрешната комуникација, во државната администрација, Парламентот, Владата и другата вертикала надолу мислам дека тука не треба да има никаква пречка да се користи албанскиот јазик доколку има политичка волја од сите страни кој што сме сите тука претставници во Парламентот. Доколку нема политичка волја јас знам дека ќе се одбие овој предлог, меѓутоа овој проблем ќе остане нерешен.

Проблем кој сеуште ќе бара решавање. Проблемите кои што не се решени само одолговлекуваат, не не носат напред, само не оставаат назад, а ние треба еднаш засекогаш да ставиме крај на ова прашање. Затоа јас барам од сите пратеници, од сите парламентарни групи, со поголемо внимание да го разгледаат овој предлог. И навистина доколку има потреба да се седнеме уште еден, два, три дена и колку што е потребно, меѓутоа да постигнеме консензус помеѓу себе. Во најмала рака да не му се забрани на пратеникот да го користи својот мајчин јазик. Затоа што навистина ова е едно свето прашање за еден пратеник, кој што му припаѓа на една етничка заедница, така како што сум јас албанец во овој македонски Парламент.

Благодарам.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Благодарам.

Повелете господин Трендафилов, реплика.

ЃОРЃИ ТРЕНДАФИЛОВ:

Мене само едно ме интересира, нема претстава за кој пратеник зборува почитуваниот колега. Би сакал доколку е во состојба да ми одговори, а тој наш колега овде во законодавниот дом, овде прима плата од Собранието на Република Македонија што не го знае македонскиот јазик. Тој колега што вие го спомнавте дека е овде во Собранието како пратеник, не го говори македонскиот јазик, дали прима плата од Буџетот на Република Македонија и како пратеник во Собранието на Република Македонија. Претпоставувам дека некаде мора знаете да си ги преброи парите да види колку му се одбиваат на даноци, тоа на некој јазик мора да го прочита, или кога станува збор за личниот доход е сосем доволно писмен и се снаоѓа со македонскиот јазик.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Добро, повелете господин Вејсели, една минута ве молам.

АБДУЛАДИ ВЕЈСЕЛИ:

Јас ќе го замолам преведувачот Трендафилов да ги стави слушалките на своите уши, ќе го замолам преведувачот доколку има некоја грешка во преводот не верувам дека е така, мислам дека преведувачите се професионални во оваа насока. Јас не реков дека овој Парламент има пратеници кои што не го знаат македонскиот јазик, се извинувам тоа е лично нечие прашање дали го знае или не знае. Јас му реков во некоја блиска иднина, во некој друг состав, парламентарен, кога би дошол некој друг пратеник затоа што ти не решаваш за неговата судбина, туку граѓанинот е тој што го поставува тука. Значи тој биде избран и случајно да биде избран и претседател на Парламентот. Можеби тој го знае македонскиот, меѓутоа, не го знае добро. А платата која ја спомнувате која ја зимаат пратениците, не зависи од вас господине Трендафилов. Тоа ја даваат пратениците на Република Македонија.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Имате реплика повелете три минути.

ЖАРКО КАРАЏОСКИ:

Навистина и човек да не сака да реплицира, кога зборува господинот Вејсели, навистина мора да реплицира.

Јас искрено не сакав, меѓутоа, господинот Вејсели не влечи за јазик. Цело време зборува за некакво право на албанците на кое треба да му се дозволи да зборуваат на нивниот мајчин јазик, на албанскиот јазик, ни цитира деловници, уставни и тн.

Меѓутоа, јас би го прашал господинот Вејсели, на кој јазик овде зборуваше од говорницата. Ако му се дало едно право, не значи по автоматизам дека треба се да

се земи, или сега едно, утре друго, друг ден трето и тн. Се повика на тоа дека некој пратеник не знаел македонски, па што ќе правиме ако го избереме претседател на Собрание. Меѓутоа, јас би го потсетил дека има и член во Владата кој не знае исто така македонски јазик, па добро се снаоѓа, нели и дури е потпретседател на Влада. Исто така, господине Вејсели како тргнало со вашиве барања најверојатно утре ќе побарате и ние македонците да зборуваме албански, мислам тоа е следбено, а коко што покажувате грижа за нели македонската држава, треба да се почитува Уставот. Јас само едно би ве прашал.

На вашата прослава на тетовскиот универзитет, да не заборавиме со закон и сега државен вие бевте сигурно таму прославувајте, како вака не се погриживте барем едно македонско знаме да завеевте. Еве вие лично да докажете дека тој универзитет државен, Буџетот на Република Македонија ќе го финансира а таму албански знамиња ни се вејат. Сигурно дека Албанија не го финансира.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Благодарам.

Една минута повелете.

АБДУЛАДИ ВЕЈСЕЛИ:

Благодарам.

Господин Караџовски, немате вие што да ни давате нас, нас ни дава Уставот на Република Македонија, и тие права кој ги гарантира Уставот ние ќе ги земеме. Тоа право неможе да ни го негирате ни вие, ни кој било друг кој што ќе дојде после вас.

Второ, не е ниеден граѓанин на Република Македонија албанец, не може да го знае македонскиот јазик колку шт го знаете вие. Затоа што освен македонскиот јазик, официјален јазик е и албанскиот јазик. Доколку тој го знае албанскиот јазик може слободно да комуницира со државната администрација во Република Македонија. Администрацијата е обврзана да му одговори на неговиот мајчин јазик и нема потреба тој да го знае македонскиот јазик и нема потреба тој да го знае македонскиот јазик.

Што се однесува до тетовскиот универзитет и прославата која беше направена, вие направивте..

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Повелете господине Зуди Џелили, имате збор.

ЗУДИ ЏЕЛИЛИ:

Почитуван претседател, почитувани колеги пратеници,

За прв пат сите пратеници албанци земаа дискусија и сите беа со едно мислење. Исти мислења. Ова сведочи дека ова прашање, прашањето на употреба на јазиците е сеуште нерешено и честопати од лошото толкување било на деловникот за работа, било на законската празнина, ова прашање останува сеуште нерешено.

Значи, со самиот факт што неколку пати се разговарало и се дебатираше за оваа проблематика, тоа самото кажува дека постои празнина што секогаш ќе го остави проблемот нерешен. Ние, пратениците албанци мислиме дека ни се оспорува едно право што е уставно и се чувствуваме дискриминирани затоа што материјалите што ги добиваме од страна на Собранието се само на еден јазик, на македонски јазик, натписите и сите визит карти, патните исправи и многу други работи сеуште се како нерешен проблем. Останаа како нерешен проблем.

Затоа ние бараме да се почитува потполната рамноправност на заедниците во Република Македонија, почитувајќи ја и јазичната рамноправност. Република Македонија задолжително треба да исполни неколку стандарди што можат да водат до интеграција во меѓународните механизми.

За албанскиот јазик постоел перманентен агажман на албанските политички партии да тој биде службен јазик во Република Македонија. Постоеле неколку договори, постоел и еден договор пред Охридскиот договор, тоа беше историски договор каде од албанците се бараше да го признаат територијалниот интегритет на Република Македонија, а од друга страна ним да им се гарантираат сите права како државотворен народ во Република Македонија. Меѓутоа, секогаш од некој, намерно или не, се создаваат опструкции и се спречува реализирањето на природните права на албанскиот народ во Македонија. Затоа следеше друг договор кој што овој пат беше со меѓународниот фактор. Значи, еден од основните столбови на овој Договор беше употребата на албанскиот јазик како втор службен јазик во Република Македонија. Меѓутоа, не само на локално ниво, туку и на ниво на Парламентот, Собранието на Република Македонија и на ниво на државните органи. Меѓутоа, што се случува во реалноста, бидејќи ова право е гарантирано со посебен член во Уставот на Република Македонија и бидејќи членот 3 многу јасно овозможува употреба на албански јазик во работата на Собранието на Република Македонија и во помошните тела на ова Собрание, некој ја спречува оваа реализација на ова право и од ден на ден проблемот се продлабочува и од ден на ден ова прашање се импонира, се наметнува како прашање кое треба да се реши на брз начин. Затоа што една ваква дискриминација ние нема да ја прифатиме секогаш

и ве молам што побрзо да пристапите на правично решавање на употребата на албанскиот јазик како на ниво на Собрание, така и на ниво на другите државни органи. Можеби ќе беше добро ова прашање да се реши што побрзо со закон, меѓутоа додека се донесе законот никој нема право лошо да го толкува Уставот на Република Македонија и Деловникот за работа на Собранието на Република Македонија . Затоа значи и со Устав и со Деловник се овозможува право на употреба на албанскиот јазик како службен јазик во Република Македонија .

РИСТАНА ЛАЛЧЕВСКА:

Јас како член на Комисијата за деловнички и мандатно-имунитетни прашања чивствувам потреба да кажам и да разјаснам некои ставови кои таму се дебатираа, бидејќи немавме чест известителот да не извести подробно што таму се случуваше, еве јас ќе земам збор и ќе изнесам некои ставови, пред се свои лични. Со внимание го разгледував предлогот на колегите пратеници, меѓутоа не најдов допирни точки ниту повреди на Рамковниот договор, ниту допирни точки со амандман 5, ниту пак со членот 3 од Деловникот. Многу пати милуваат да го споменуваат Рамковниот договор, за Рамковниот договор се расправавме во 2001 година, постигнавме политичка согласност, имаше политичка волја и таквиот Договор беше потпишан во 2001 година. Она што таму беше преземено како обврска во делот за употреба на јазиците се преточи во уставниот амандман 5. Јас мислам дека тука заврши политичкиот дел на ова прашање. Одкога ова проблематика за употреба на јазиците ја преточивме во амандманот 5, веќе можеме да зборуваме за правниот дел на амандманот 5, а апсолвирано е се она што значеше политички договор околу потпишување на Рамковниот договор. Во членот 3 од Деловникот се третира употребата , всушност се третира службениот јазик дека е македонски, во ставот 1 , и неговото кирилско писмо. Исто така во ставот 2 е определено дека само пратеник кој зборува различен јазик од македонскиот, а кој го зборуваат повеќе од 20% од граѓаните во Македонија, може на седницата на Собранието и на работните тела да зборува на тој јазик, само пратеник. Така што овој нов став кој колегите пратеници го предлагаат апсолутно не содејствува со ставот 2 од постоечкиот член, затоа што во постоечкиот член каде што се предвидува можноста пратеникот да се обрати на својот мајчин јазик, имаме можност, значи можност, изборот е негов. А во ставот кој колегите сега го предлагаат, во тој став се вели дека ќе зборува на тој јазик, значи obligаторно. Така што овој нов став кој го предвидуваат за претседавач, пратеник во својство на претседавач на работно тело, или претседавач на Собрание при

водење на пленарна седница, правно сосема се разликува од она што е предвидено во постоечкиот став 2 од Деловникот. Така што овие два става апсолутно не кореспондираат и според мене се неприфатливи.

Би обрнала внимание на изворното право од кое го црпиме всушност членот 3, тоа е амандманот 5 од Уставот на Република Македонија каде што во ставот 2 навистина е дадена можност за употреба на друг службен јазик различен од македонскиот кој го говорат повеќе од 20% од граѓаните. Меѓутоа, оваа одредба е само извор на правото од каде што ние ја црпиме понатамошната експлоатација на оваа норма. За користење во случајов се работи за употреба на албанскиот јазик во државната власт на Република Македонија . Употребата на јазикот во органите на државната власт во Република Македонија децидно е третирана во ставот 5 од Амандманот 5 каде што се вели дека во органите на државната власт во Република Македонија службен јазик различен од македонскиот може да се користи. Значи, може да се користи, меѓутоа исклучиво во согласност со закон. Кога би извршиле сега промени на Деловникот, ние навистина би направиле повреда на ставот 5 од Амандманот 5, затоа што за жал сеуште не е донесен законот за употреба на јазиците, за користење на јазиците каде што пак подробно би се регулирало каде и како ќе се користат јазиците. И овој предлог навистина е избрзан и не содејствува ниту со овој став 5 од Амандманот 5, ниту со веќе постоечката регулатива во Деловникот. А Деловникот ние никако не можеме да го менуваме спротивно на она што е предвидено во Уставот. Јас навистина се противам и правам разлика од давањето можност за користење на друг службен јазик, така децидно вика Уставот, друг јазик и од на некој начин облигаторната обврска за користење на јазикот. Треба да правиме разлика и дистинкција меѓу овие две решенија. Јас навистина не чувствувам можност и правданост од ваквиот предлог поради се она што досега го изнесов и мислам дека ваквиот предлог навистина ќе биде избрзан и ќе извршине повреда на она што значи Устав.

ИЛЈАЗ ХАЛИМИ:

Јас со внимание ја следев колешката, таа ги користи истите образложенија само за да се одбие овој наш предлог во врска со интервенцијата во Деловникот за работа на Парламентот. Истите интервенции ги даде и на вчерашната седница на Комисијата во која што е член. Според нејзината дискусија што се однесува на интервенцијата која што ја направивме во членот 3 е прифатливо, значи еден дел е прифатлив, меѓутоа не е прифатлив тој дел во кој што се вели дека може да говори

пратеникот кој што ја води седницата на својот мајчин јазик, значи нејзината реакција е во тоа, дека не треба вака да стои оваа формулација. Јас се согласувам со неа, верувам дека и г. Џевдет, да се интервенира во ова да може да се рече дека пратеникот кој што ја води седницата на Комисијата може да се служи со едниот од службените јазици. Значи, оваа формулација можам да ја прифатам и мислам дека е во ред. Ако тој се определи за едниот од службените јазици, значи да ја води седницата како што мисли самиот. Јас не слушнав од колешката два збора што се однесува на другиот член кој што е во врска со нашето барање да можеме материјалите да ги добиеме и на албански јазик. Кога ни е гарантирано право да говориме во Парламентот, со кој член, или закон, или со некоја друга уставна одредба ни се спречува правото да ги добиеме материјалите на албански јазик. Мислам дека овде нема никаква аргументација, никакво оправдување да ни се оневозможи ова право кое што се гарантира конкретно со Уставот и членот 5 алинеја 2 од Уставот. Мислам дека работите се јасни и ако има политичка волја, меѓутоа и ако се посакува да се толкува на вистински начин Уставот, амандманот 5, алинејата 2, мислам дека треба да се одлучи вака како што е предложено. Секое поинакво одлучување мислам дека се прави повредување на Уставот. Друго е тоа што кај нас не функционираат судовите, не функционира Уставниот суд, туку се прави за да се направи едно вистинско и прецизно толкување на овој член, односно алинеја 2 од Амандманот 5 од Уставот.

РИСТАНА ЛАЛЧЕВСКА:

Навистина ми е жал што колегата погрешно ме разбрал. Јас реков дека може на седницата пратеникот да го користи јазикот кој го говорат 20% од граѓаните на Република Македонија, значи му се дава можност на пратеникот, а тоа не е обигаторно, тоа е негов избор дали тој ќе го користи својот мајчин јазик можноста му е дадена. Значи, на крајот од реченицата стои: да зборува на тој јазик, се мисли на јазикот кој го говорат 20%, а не да избира меѓу двата службени јазици, туку само му е дадена можност да си го користи својот мајчин јазик, меѓутоа како пратеник. А за другиот дел од Амандманот 5 во државната власт кој и Парламентот е еден од столбовите на државната власт дадена е можност да се користи друг јазик, меѓутоа во согласност со закон. Ние таков закон сеуште не сме донеле. И затоа од тие причини сметам дека ваквиот предлог е избрзан и надвор од Уставот.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

За реплика се јави г. Замир Дика.

ЗАМИР ДИКА:

Благодарам г. претседател, накратко за нешто што кажа колешката. Таа рече дека овој предлог е против Уставот, против уставно. Само една мала компарација, алинеја 2 од Амандманот 5 вели дека другиот јазик кој што го користат 20% од граѓаните исто така е службен јазик, како што е регулирано во овој член. И ставот 5 вели вака, значи во органите на власта во Република Македонија може да се употреби поинаков јазик од македонскиот јазик, ако се регулира со закон. Што ако предлагачот, Владата излезе со предлог закон во кој што се вели дека во Парламентот комплетно ќе се користи, употреби албанскиот јазик како службен јазик. Мислам дека колегите кои што го третираат ова прашање, значи мал сегмент е на употреба на албанскиот јазик во државните органи и во институциите.

РИСТАНА ЛАЛЧЕВСКА:

Навистина ми е жал што вака парцијално го гледаме Амандманот 5 и можноста да се користи друг јазик поинаков од македонскиот, меѓутоа колегите упорно сакаат да го изедначат другиот јазик, во случајов албанскиот кој го говорат 20% од граѓаните, со македонскиот. Ако го читаме целиот Амандман 5 ќе видиме дека законодавецот прави разлика, во став 5 може да се користи во согласност со закон во органите на државна власт на Република Македонија . Тука се мисли на извршна власт, Парламент и судство. А понатаму на локално ниво, во локалната самоуправа употребува збор, е службен јазик покрај македонскиот јазик. Значи, нивоата се различни и ве молам тука да правиме разлика на кое ниво како е изедначен.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Господа пратеници, ако може да ве замолам нешто. Мислам дека се искажавме сите, ги кажавме аргументите. Јас би сакал денеска оваа точка да ја затвориме, не апелирам да биде така. Ако не ја затвориме денеска оваа точка ќе продолжиме со работа утре со почеток во 11,00 часот, бидејќи планирав утре да не работиме, во четврток се пратенички прашања. Мислам дека тоа е најкоректно, еве да се договориме. Јас ќе ја прекинам седницата во 18,00 часот и утре ќе продолжиме , ако не се договориме сега да ја завршиме, затоа што се е кажано. Можеме и да продолжиме за половина час, ако се договориме дека ќе ја завршиме.

ЏЕВДЕТ НАСУФИ:

Прво, во својство на предлагач на закон се јавувам во согласност со членот 34 од Деловникот, ако не се лажам. Дистинкцијата, разликата меѓу албанскиот јазик и македонскиот јазик е во самиот Устав, во самиот Устав е нагласено на дециден начин. Значи, само во меѓународна комуникација и на целата територија на Република Македонија . Нема друга разлика. Службен јазик е и едниот јазик и другиот јазик. Затоа не е нормално сега да се занимаваме со тоа дали да го користиме, да го употребиме овде, или нема да го употребиме овде, затоа што Уставот го има дадено одговорот во таа смисла. Во тие два сегмента се разликува албанскиот и македонскиот јазик. Другите разлики, ве молам да не ги барате, затоа што не постојат. Тоа можат да го направат разните политички договори. На крајот на краиштата и јас се согласувам ние г. претседател денес да го апсолвираме ова прашање и утре да не доаѓаме само заради ова прашање на седница, затоа што е многу јасно и нема потреба веќе да се елаборира. Меѓутоа, потребно е да се нагласи дека јазикот е еден од главните елементи кои што ја карактеризираат една заедница, етничка заедница. И затоа и нашето барање е многу силно во оваа насока.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Дали некој друг бара збор?

ХУСЕИНИ ХУСЕИНЏЕВАТ:

Јас немам што да додадам на аргументите кои ги дадоа пратениците за предлог за измена на Деловникот. Меѓутоа, има нешто во Комисијата , на Комисијата гласав воздржано, за да кажам со тоа дека не е апсолвирано ова прашање, како што употреби еден говорник. Мислам дека е добро да се чека да дојде законот за употреба на јазиците од Министерството за правда да дојде во парламентарна процедура и со оглед на фактот дека Деловникот покажа многу дефекти, тоа треба да се измени и измените да дојдат во пакет. Мислам дека законот кој правно се нарекува лексгенералис ќе ја определи употребата на јазикот во секој сегмент на општествениот живот и ќе го зачува дигнитетот на секој јазик. До колку специјалните закони го определуваа , го дефинираа општиот закон, тогаш немаше да биде тоа воопшто природно. Тоа значи прво да се направи капата, а потоа главата за да влезе во капата. Мислам дека правно ова може така да се

опише, иако не сум правник. Кога некои пратнеици го спомнаа Рамковниот договор, Уставот, тоа е во ред, меѓутоа само потпишувањето на договорот не значи дека целата работа е завршена. Тоа е исто како со банката, кога ќе потпишеме да земеме кредит, потпишуваме, а парите сеуште не сме ги зеле. Се разбира дека со потписот, дека со тоа воопшто не е завршена работата, парите се даваат потоа на рати, се добиваат на рати. Затоа мислам дека треба да работиме заедно без хипотеки, без предрасуди и оваа работа да се реши во корист на дигнитетот на секој јазик.

Затоа, предлагам како и вчера предлагачите да го повлечат предлогот и да го почекаат Законот за јазици кој ќе се усвои од овој Парламент и потоа, со севкупните измени што се наметнуваат како потреба на Деловникот да навлеземе во една доста сложена работа. Меѓутоа, се надевам дека ќе завршиме за доброто на сите.

Благодарам.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Господине Џевдет Насуфи, имате три минути реплика.

Тука ќе завршиме, бидејќи вие исто така се согласивте со мојот предлог.

ЏЕВДЕТ НАСУФИ:

Господине претседателе, ниту три минути нема да трае моето.

Меѓутоа, мислам дека прашањето на јазикот е капитално, круцијално прашање од национален интерес и не случајно, ние како предлагачи изразивме, затоа што и албанскиот јазик и во политичкиот Охридски договор беше главната основа. Сега, еве и оваа Влада веќе година и пол е на власт, можеби ќе помине уште цела година и пол.

Затоа, мислам дека е момент јавно да се изјасниме да, или не. Немаме потреба од вакви прашања што никому не го негираат правото, не демаскираат ничие право, туку само се бара едно право што е веќе воспоставено со Уставот на Република Македонија.

Затоа, ние во воаа насока, не само што не го повлекуваме овој закон, туку инсистираме да се гласа за него.

Благодарам.

Мислам дека го почитував времето.

ЉУПЧО ЈОРДАНОВСКИ:

Дали некој друг бара збор? (Никој)

Бидејќи никој не бара збор го заклучувам претресот по текстот.

Ве потсетувам дека одлуката се донесува со мнозинство гласови од вкупниот број пратеници.

Пред да преминеме на чинот на гласање, ги молам пратениците да влезат во салата.

(Пратениците влегуваат во салата)

Ве молам, заземете ги местата.

Предлогот на одлуката го ставам на гласање.

Ве повикувам да гласаме.

Вкупно гласале 67 пратеници, за Предлогот на одлуката гласале 11 пратеници, 4 пратеници гласале воздржано, а 52 пратеници гласале против.

Констатирам дека Собранието не ја донесе одлуката за изменување и дополнување на Деловникот на Собранието на Република Македонија.

Почитувани пратеници, овде ја завршувам седницата.

Утре нема седница, бидејќи комисиите треба да работат. Во четврток се пратенички прашања, а оваа седница ја продолжуваме во петок во 11,00 часот.

(Седницата прекина со работа во 18,00 часот)